Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

Серло

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дениз ● ШИНАРА, 11 СЕНТЯБРЬ, 1979 ШУ. ● № 109 (6084). ● Мах 2 кепик.

КУЛГАЛХО—НАХА КХЕТАМ ЛУР

Дукха ха йоаццаш парте Нохч-ГІалгІай обкома бюрос къоабалдир бурув тохара балхий Старогрозненски управлене буровой начальника Г. А. Шуликина дІадоладаь ІалаьмаТе дика гІулакх. ЦІи хезача бурув деттачо кхайкарал даьд хІара шера 5000 метрал кІезагагІа доацаш бурув тохара республикин беррига лаьттан ченаш техкараш тІахьехаш. Из керте латтача бригада ер пятилетка дІайолаелча дена 9665 метр бурув техад, эксплуатаце дІаеннай кІеж етташ дукха мехкдаьтта лу ши скважина. Уж хьаьнара ха 538 ди-бийса лоацъяьй, 1383 эзар сом, 1800 киловатт-сахьат электроэнерги кхояьй. 1979 шера 31 январе пхе шера задани кхоачашъяьй.

Парте XXV съезде белгалдаьккхар партийности кІоаргта компетентности, дисциплина инициативацей гІулакх творчески лададарцеи тардеш хІанзара кулгалхо хила везилга. Уж башха-дика гІулакхаш шийх дизза доахаш ва буровой начальник Г. А. Шуликин. Коллектив кхотаеш, тІадиллача гІулакха хьалхара хІараже бехктохкам лакхбеш, бригадана хьалхашиа латта деккараш кхоачашдаре вах оврцагІбоахаш хьавоагІа из. Хьинаре лахара позици йолча, бояхха общественни болх беча Георгий Александровича бехктохкаме хеташ кхоачашду бурув тохара балхий Старогрозненски управлене партийни комитета члена деккараш. Нахаца Іимерза, цунца цхьана доаггІар хьадехашн принципиальни волча цуна гонахьа кхотекхий бартбола интернациональни коллектив.

Бригада партгруппана ойха бувзам лелабеча а цох ког тІортелта еча а буровой начальника вІаштІехьдаьннад бурувдеттарий бригаде унахцІена морально-психологически климат хилийта, творчески къахьегара хьал хьахолла. Ший коллективана вийсе кхетам балара, цун хІара член шийна тІадиллача гІулакха хьалхара бехктохкам кхетабеш хилийтара хьаьстта йоакхо ю Г. А. Шуликина. Из ва къоабарий дика новкъост, говза хьехамча. Цар уйлаш ха, хьашташ довза гІерт из, кийча ва церца дагара къамьал де, цар хаттарошта жоп дала.

Кулгалдар — из да кхетам луш хила веза яхилга а. Цхьаккха тайпара экономически деккар кхоачашде йиш яц тешаме идейно-политически дальхс ия Іалашдеш ца хилча. Из да ше миччахьа кулгалдеш вале а хІараваь социально-политически, кхетам балара гІулакхаш теркалдеш хила веза яхилга, наха дегІала ваха хоаш, цар уйлаш хьаштаи довзаш, балха тІа а вахача а царна масел телаш хила веза яхилга.

Кулгалдара кадраш кхетам балара балха цІенхаштта терко е эзилга белгалдаьккхад «Идеологически, политико-кхетама болх дІахо тоабарах» болча КПСС Центральни Комитета соцам тІа. «Кулгалхой, боахама кадрай балха мах беча хана производственни планаш кхоачашъяра хьокхамаш теркалдаь ца Іеш, дисциплина боврам. морально-политически климат, къахьегамен бытен хьалаш теркалдамда дартдаь», яьнад цу тІа. Укх тІеххьарча шерашка вай республике дикка лакхбаьб тоашта тІадиллача гІулакха хьалхара, шоай коллективашка беча идейно-кхетама балха юкъе дакъа лацара хьалхара кулгалдеча наьха бехктохкам. Политденош чакхдоахача хана къахьегамхошта хьалхашка лекцеш докладаш ю кулгалхоша, цар телача тайп-тайпарча хаттарашта жоп тел, министерствайи ведомствайи кулгалхой бахача нахаца вІашагІбетталу.

Белгалдаккха доагІа цхьа хІама: обществени вахаре хьинаре дакъа лацаро доккха гІо ду кулгалхочоа из творчески дегІавоалавара, цун кругозор шерьяра. Цига из Іомалу дукхагІа хІама зе, вахаро хьалхашка уттаю проблемаш кІоаргагІа кхетае, общества хьашташ ше керте латтача предприяте, учреждене, объединене хьаштаща вІаши тарде.

Боахама, производственни гІулакхаш идейно-политически дарашца дика дуц «Шалинский» совхоза директора Б. Абаева, «Красный молот» завода директора Г. Веденкос, бурув тохара балхий Старогрозненски управлене начальника Ю. Лутовинова, ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» завода директора М. Зурабова, СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химзавода директора Ю. Казюкас, кхы дукхахчар.

Цхьабакъда «Идеологически, политико-кхетама болх дІахо тоабарах» болча КПСС Центральни Комитета соцам тІа ма аллара,кхетам балара эффективность локлу дошн гІулакхи цаІ доацача, организацешки, боахама, идеологически балха кхьоагІо Іалаш ца еча.

Халахете а цу тайпара факташ хІана а кІезига яц вай республике. Производственни гІулакхаш мукъадалийтац тхо кхаш общественни деккарех къехкача кулгалхоша эттара дукхагІа гІалаташ дувлийт коллективашта кулгалдеча. Иштта хилар «Автоспецоборудование» завода директорацца Цыганковца, городской телефонни станце начальникацца Дудиновца, «Чечингбыттехника» объединене начальникацца Камышанскеца, кхычарна. Цудухьа уж балхара дІа а баьхар.

Кадраща болх беча хана партийни организацеша боахама беррагача кулгалхой теркам тІабегрзабеш предприяте, учреждене, организаце, хІара колхозен совхозен морально-политически климат хьакхоллара, наха кхетам балара шоаш бехктохкаме хилара. Наха хьалхашка лекцеш еша, докладаш е, шийта духьачунга ладувгІа, йоаггІаш йола выводаш е, наьха йоакхо е деккарийла ва хІара кулгалхо. Парте Нохч-ГІалгІай обкома кхоалагІча пленуме белгал ма даккхара, боахама кулгалхоша кхетам балара деккараш толамегІа кхоачаш ме ду, парте экономически програмиа, планаши социалистически декхараши дикагІа кхоачашде вІаштІехьларгда. Из дицдалийта йиш яц цхьанна а кулгалхочо.

ДОШ-АЬННАЧА

РЕПОРТАЖ

Хьажкlаш чужа йолаяь Урус-Мартановски района «Красноармейский» совхоза механизатораша. Ялх эзнос 750 гектара тІа кхейир укх шера цу совхозе ялата хьажкІаш. Белгалдаккха доагІа уж ерригаш а хий ца деххача кхашка дІайина хинилга. Цудухьа планагІа хІара гектара тІара 28 центнер фуальхьа хьажкІаш чуеча боалаш бар совхоза кхаш ледадераш. ХІара гектара тІара 35 центнер фуальхьа хьажкІаш чуя доп делар цар. ХІаьта хІана хьалхарча 150 гектара тІара хьажкІаш чуерзаь яьхачул „тІехьагІа. гуш да, тІеххьара тІайпа социалистически деккар а совхоза хьажкІаш ледараша дикка тІеххоачашдерг хилар. Иштта, хІара гектара тІара томар тІехь 82 центнер хьажкІаш, чухь хІана. Фуальахьача уж хургья юкъера лаьрхІача 58—60 центнер.

Гебаса Іарби керте латтача шоллагІча бригадана юкъейоагІача кхаь звенос кхель «Венгерски» сортах йола хьажкІаш а хІана чуяаш латтапаш. Цу кхай тІа да тхо. Цхьаннена тІехьа шоллагІьар йолаш ях комбайн лел укхаза ялата хьажкІаш хьонхаш. Комбайнераш та юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яяххарах луш йола цІе вымпел Элиханов Зайнде лелаеча комбайна тІа ягІа. Хьоя со комбайнераша бу болх дІалабеча графикага. ХІара дийнахьа нормага хьежна кхаь гектара тІара хьокхаш 25 тонн томар тІехь хьажкІаш чуерзаю цо, план 12 тонн йолаш. Яхье шоллагІча моттиге волча Израилов Салмана 2,8 — 2,7 гектара тІара хьокх хьажкІаш, хІаьта фуалйоаккх 22 — 29 тонн. Царел дукха тІехьависац цу совхозе меттел районе а цІи хеза вола механизатор Юшаев Мовлат. Дукха йоаццаш ва бола ялат чуяаш района комбайнерашта юкъе лаьржа хиннача яхье хьалхара моттиг лаьккхар цо.

Эггара кІезигагІа — дийнахьа шин гектара тІара хьажкІаш Исраилов Абуязид хьокх. Цхьабакъда цу кхай тІара юкъера лаьрхІача 16—18 тонн томара тІехь хьажкІаш чухь цо дийнахьа, план 12 йолаш.

— ХьажкІаш хьалхара дийнахьара норма кхоачашъе, шоана гуча тайпара. Элиханов Зайндена мара нарагІзаш. Цхьабакъда, хьажкІаш фуальхара норма кхоачаш ца еш цхьаккха а вац. Из гІулакх кийсденнад хьажкІаш низ болаш лакха тІаьнна, дика хьийкьа хиларах. Иштта тачa хьале механизатораш хьажкІаш сихагІа чуерзае белча комбайнаш наст-наста йолаш, чу ца эцаш хьажкІаш ессаш моттигаш нийслургья. Цудухьа комбайнераш шоаш а сихлац, хІаьта уж оаха а сихбац. — йоах совхоза парткома секретара Ахмадов Іайнде.

Цу боахама халхьа тІахьовсамхой председателаца, юртбоахама культураш кхееча отделене управляющеца Иришханов Алексеица, Ахмадов Іайндеца. Гебаса Іарбеш цхьана хьажкІаш мел цІена чуэц хьожаш чакхдоал тхо эггара дукхагІа уж хьокхаш волча Элиханов Зайнде комбайн яхача лергІа. КІезигагІа бале кхо бІаь метр нийъ бича лаьтта уллаш хьажкІаш кораллзар тхона. Цу гІуллакхо хьахьекхар, Ахмадов Іайнде лькхача тайпара, хьажкІаш цІена чуяцара совхозе къаьстта йоакхо елга.

Комбайнашкара лафеташца хьажкІаш дІакхухьаш ях тракторист ва. Шишша лафет я царех хІаранега. Ыьсса лафеташ комбайнашта тІехьа а тайсе хьажкІех йизараш сихха хьатта дІаог цар. Цигара уж юхабахкалехьа хьалха ыьсса хиннараш хьалъюа... Иштта минут мукъа ха йоацаш кхай тІара хьатта а цигара юха а хьаданзо иикъ беш лел трактористаш. Къаьстта сиха болх бе белаш хул комбайнерашкара Эмиханов Зайндегарея Израпов Салманагарен хьатта хьажкІаш дІакхухьаш лела трактористаш Зайнде вуй Элиханов Ибрагими Дудаев Сайхани. Балха норма 160—180 процент кхоачаш ца еш ди дІадахийтац царех хІаране.

Аьта гІадамаш силос болача дІакхухьаш 15 шофер ва. Царна юкъе геттара дика болх бу Надыров Жоба. Балха нормаш 130 — 150 процент кхоачашъю цо. ХІаьта хьалхашка латтача деккарех лоархІа ца еш цхьаькка шофер вац.

ХьатІакхоаь делхьа ха. ХьажкІаш чуяцаш боахкачара 40 метр мара кхы гаьнагІа хургйоацача йолча шоллагІча бригаде столовн болх хьажкІаш чуяцача дакьа лоацараш тІама яя. Поварашa Машаева Танси Алакаева Маликаси кийчбеча кхачаца геттара раьза ба нах. ПаргІатта биззалца хІама а йиа, салоІаш нуийтта минутал дукъагІа ха а ца йоаккхаш хьажкІаш чуяцара шоай болх юха а дІаболабир наха.

Совхоза хьатта Ков диза томара тІехь хьажкІаш укх. ТІамкийсача лордех уж цІеньеш, тержаш нах ба. Цар хьахоржараш сихха машинаш тІа йотт автопогрузчикаца.

— Кхай тІара хьача хьажкІашка укхаш дукха ха яккхийтоц оаха. — йоах хьатта заведующе Алимханов Сиражде. — Шеи а йийн хьа а херже ялат дІачуяцача пункте дІайохьийт.

Дулха хьайбаш кхабара лостам болаш я из совхоз. Цудухьа планагІа пачхахьалкхенга ялат доха лезаш яц из. Цудухьа дІалучоа меттел тІеххьагІа комбикорм дІаде фу лургда цу боахама.

— Ялат кхедара тІайпа хинна социалистически деккар тІеккхоачашдир оаха. ХІаьта фуальхьа хьажкІаш укх шера хІара гектара тІара центнерал кІезигагІа йоацаш чу а ерлаергья. — йоах Ахмадов Іайнде.

Иштта шоаш хьайгача кхих хьахиннача беркато дог гІоздаьккха, хьувкьам чубербабара балхаш ма хулла дикагІа кхоачашде гІерташ болх беш ба укх асиошка цу боахама къахьегамхой.

М. ХАМАТХАНОВ.

СУРТАШ ТІА: 1. «Красноармейский» совхозе хьажкІаш чуэцаш латт. 2. ХьажкІаш чуэцараштa юкъе яьржача яхье хьалха вола комбайнер Элиханов Зайнди. 3. Пачхахьалкхенна ялат дІачуэцача пункте дІаяхьара машина тІа хьажкІаш тІайотташ латт автопогрузчикаца.

И. ПЛИЕВА сурташ.

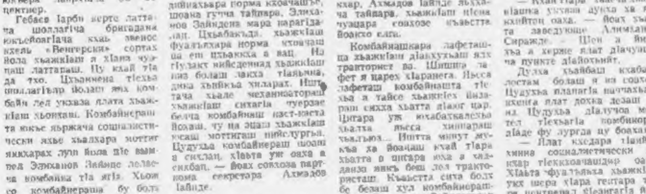

Доакъар Іалашдара месячник

ШОРТТА ХУРГДА ДОАКЪАР

ИттагІча августе дІадоладеннад республике доакъар ма хулла дукхагІа Іалашдар дукха хьайкадаь шоллагІа месячник. Из гІулакх хьалхьа дика доакъар Іалашде гІерташ хьабоагІа Сунженски района XIX партсъезда цІерагІча колхозера колхозхой. 1 августе болабеннаб уж доакъара лаьрхІа хьажкІаш хьакха.

Тхо да цу колхоза № 2 йолча тракторно-полеводчески бригаде. Цига ниЙсвелар тхона колхоза председатель Коротицкийн партийни организаце секретарь Л. Е. Кузнецован.

— Миштта лел шух доакъар Іалашдара гІулакх" хетт оаха.

— Тха колхозхой «1979 шера хьувкъам чуэцилга, юртбоахама продукташ доакъари кийчдеча Іалашдара а 1979—1980 шера хьайбаш толаме Іангара дахара а кхы тІа а де дезача гІулакхий хьакъехьарча» КПСС Центральни Комитетен СССР Министрий Советеи соцама жоп а луш дика къахьегаш ба. ПланагІа Іалашъе езаш я 10000 тонн силос, таханарча дийнахьа кийчъяь даьннад тхо 6700 тонн силос. — яхаш дуаь колхоза председатела. — ЦхьоалагІча бригаде тхо чуийца даьннад 200 гектара тІара, кхоалагІча бригаде 112 гектара тІара доакъара лаьрхІа хьажкІаш. Укхаза техникага хьажара тар.

Дика хиннай хьажкІаш — ши метр совгІа лакха да гІадамаш. ХІара гектаро укхаза лу 170 центнер доакъар. Ипатовски методагІа бу болх.

Силос хьокхаш боахкача комбайнераша А. Коломыцева, Н. Чеботаева, Н. Куценкос, В. Кочеткова, А. Ваниченкос, В. Аникина хІара дийнахьа нормаш кхоачашъю 120—130 процент.

Доакъар Іалашдара вІашагІъелла мехотряд я ялх комбайн юкъе а йолаш. Таханарча дийнахьа 193 гектара тІара доакъара лаьрхІа хьажкІаш чуийца баьннаб.

Силос ферма йолча дІакхухьаш МРО «Госкомсельхозтехникера» 16 автомашин я укхаза болх беш. Мошача доакъарах сиха хьалъюз Х. Хамхоева, Х. Мархиева, В. Тайсумове автомашинаш. Цар когаметта дІаотт кхьбола шофераш. ХІара дийнахьа цар ферме дІакхоачийт 32—46 тонн доакъар.

Дика вІаштІехьдаьккхад укхаза техникага хьожара гІулакх. Кхай тІа я «техпомощь» яха автомашин. МоллагІа комбайн сецача ремонт еш ба слесараш-наладчикаш Н. Караченцев, М. Некрасов, Н. Махнычев, А. Крюков. Комбайнерех саг балха ара ца ваьлча цун метте комбайн лелае бокъо йолаш ба уж. Цудухьа цхьан сахьата сеца латтац агрегаташ. Делкъийна хІама дуача хана а уж бІаргаго йиш я комбайнаш тІа баІаш.

Дика вІаштІехьъяьккхай укхаза социалистически яхь а. ХІара комбайнера, шофера дийнахьа норма 150 процент кхоачашъяьчоа ахчан премеш тел.

Доакъар Іалашдара месячник дІадоладелча дехъ комбайнерашта юкъе хьалхара моттиг йоахаш хьавоагІа Н. Чеботаев, шоферашта юкъе — Х. Хамхоев. Цар агрегаташ тІа агІа цІе вымпелаш.

А. САГОВ.

ДИЗА ДОЛАШ ІАНГАРА ДОАХАРГДА ХЬАЙБАШ

Укх шера 16 эзар гаргга хьакха, 2 эзар гаргга бежан Іангара даккха дезаргда Урус-Мартановски района «Красноармейский» совхоза къахьегамхой. Уж ял долча хьайбашта даим цхьа боараме дуаде массехк тайпара доакъараш, ялат Іан хьалашка меладе дІайха моакa эш. НагахЬа санна уж Іалашдаь ца хуле, лаьрхІача боараме продукташ хьалургьяц хьайбаша, ледара хургда цар Іангара довлар. ХІаьта совхозе из ишта ца хилийтара мел эшар деш да тахан. Совхоза къахьегамхоша лаьттах доллергда 7500 тонн совгІа моша доакъар, фуа лаьрхІа дІаоттадергда 3500 тонн ялат. Цу боарамо доаханна Іанна даа доакъар Іалашдара хьайбаш ледадерий аьттув боакхаргба 2300 гектара тІа дІадийнача ялаташа, доакъарийна лаьрхІа дІайийнача культураша.

Гуш ма дарра, хьалхашка латтараш доккхий а бехктохкаме а деккараш да. ТІакха миштта вІаштІехьдаьккхад совхозе моша доакъар кийчдара гІулакх? Август бетта хьалхарча деношка силоса хьажкІаш хьакха йоладир укхаза. ЦхьацаЙолча моттигашка хІара гектаро юкъера лаьрхІа 300 центнер силоса доакъар лу. Боккха низ вІашагІтехаб хьажкІаш хьаккхара. ХІара балха дийнахьа арайоал лаьрхІа кийчъяь 10—11 машин. Ала хІама доацаш дика бу цар болх. Къахьегама овсарле лаккхьяра мел эша дика хьалаш вІаштІехьдаьккхад царна: нагахЬа санна шофера дийнахьа 25 тонн доакъар хьаэхача, цунна совгІата 3 сом ахча лу, 30 тонн деча — 5 сом.

Иштта совгІаташ тел хьажкІаш хьокхача толамаш даьхача механизаторашта а. Къаьстта доккхий толамаш доах шофераша Эльбуздукаев Мувсас, Ирсханов Нолас, Джамбулатов Шалавдис, Абубакаров Владимира, кхычар. Цар шоай дийнахьара нормаш 115—120 процент кхоачашъю.

Дукха боллой ба силос лаьттах йоллача. Шоай декхарех дика лоархІабу Доаров Султани Магомадов Танеи, силос Іойоассаеш йола Дасиева Зулай, Газиханова Малика, Джамбулатова Бирлант, Якубова Лида.

Доаханна Іа доаккхаргдолчa метте хьагІа а увзаш, холаш а деш дІаувттаду гІоина доакъар. ХІанале а дІаоттадаьд из 1700 тонн совгІа. Урус-Мартановски района дерригача боахамашa лучул совнагІа ше цхьанне лу «Красноармейский» совхозо пачхахьалкхенна дулх. Укх шера 910 тонн лургда цо из. ТІайпа декхар укх тайпара да: дулха лаьрхІа дІачулу хІара бежан 350 килограммал дайтагІа доацаш хилийта.

С. МАДАГОВ.

Кхашкара лоацца хоамаш

Грозненски района номер цаІ йолча совхозе чуэца йолаяьй хьажкІаш. Ялата лаьрхІа дІайийнача 200 гектара тІара а силоса лаьрхІа дІайийнача 400 гектара тІара а ялатийна хьажкІаш чу а ийца, республикино пачхахьалкхенна 100 эзар тонн хьажкІаш дІалуча юкъе шоай вІаштІехьдоалача тайпара дакъа лаца уйла йолаш ба совхоза механизатораш. ХІанзале а чуийцай 69 гектара тІара хьажкІаш.

Болх беш я 4 комбайн, 5 автомашин, 5 тележкаш тІехьайийза трактор. Яхь я йоаржаь къахьегаш ба механизатораш. Яхье хьалха ба комбайнераш Сатабаев Калимулан Лаврушин Петри. Царех хІаране 8 гектара тІара хьажкІаш чуэц дийнахьа. план 4 гектар йолаш.

Комбайнаша хьаьхьа хьажкІаш хьатта дІакхухь шийн МТЗ-50 яхача трактораца Исрапилова Зарас. Цо дийнахьа хьатІаяхь 10 тонн, план 8,5 йолаш.

* * *

Грозненски района Ленина цІерагІча колхозе генараш чуэцаш латт. План кхоачаш а хулаш хІара гектара тІара хьадоаларaш 10 центнер да. ХІанзале чуийцад 80 гектара тІара генараш. Уж чуэцаш йоахк 3 комбайни 2 машини.

Укх деношка механизатораша чуэца йолаяьй ялатаи фунеи лаьрхІа ихень хьажкІаш а. Цар хьувкъам чубербабеш йоалл 8 комбайни 5 автомашинаш.

А. СУЛТАНОВ.

ХІАРА БАЛХА ДЕННА—ДИКАЛА ЗНАК

Яхье хьалхалаттараш

Грозненски швейни производственни объединене хІамаш тегараша валови продукци арахецаро бархІ бетта план 100,6 процент кхоачаш а яь, планал совгІа арахийцай 23 эзар сом мах бола тайп-тайпара продукци. Къахьегама овсарле лаккхьяра бархІ бетта план тІеххоачашъяьй. Объединене ерригга кийчъяь продукци къахьегама овсарле лаккхьяра чотах арахийца я. ПланагІа лаьрхІачул совгІа маьхала яьккхай 650 эзар сома мах продукци.

ТІайпача социалистически деккарех укх шера болх бе йоладийта езаш ер производствана 60 эзар сом пайда луш йола кхоъ керда производственни поток. Царех ши поток хІаналехьа болх бе йоладийтай. Царех цаІ я цхьоалагІча филиале берашта лаьрхІа йола кІадай хачеш тегаш, шоллагІьар № 2 йолча цехе йийгашта кочамаш еш я, кхоалагІйола производственни поток а хІанз болх бе йолайолийташ я. Советнна кІадаш доа на деш хІамаш тегараша болх барах укх шера цар кхоаьл 39110 квадратни метр кІадаш, планагІа кходе дезаш хиннар 31,5 эзар квадратни метр мара доацача. Цу кхоаьлча кІадаех хьаде йиш я эзараш барзкъаш.

Укх тІеххьарча шерашка объединене коллективо дукха балхаш ду тегаш дола барзкъаш тІа-тІа дикагІа хилийтара, цар ассортимент шерьяра. Цу даькъе з чІоагІа аьттув боалаш къахьет цо. Укх шера тІайпача социалистически деккарех пачхахьалкхен дикала Знак хьоийта езаш яр 40 моделах тегача барзкъашта, хІаьта тІехдикача категорех хІанзалехьа тега доладаьл 25 моделах дола барзкъаш. Шоаш денна дош тІеххоачаш а деш, из продукци цар арахийцай дІабахача бархІ бетта ялх миллиони 190 эзари сома маьха. Из хул ерригга арахецача продукцех 24 процент. шера тІайпача декхарех 20,7 процент мара хила ца езаш хиннача. Кердача кхаь тайпаех дола барзкъаш тегара шоаш денна дош а хІаналехьа дизза кхоачашдаь объединене хІамаш тегарша. Царех я маІача наьха кремплинови пидижаш, кхалнаьха кремплинови костюмаш. Нийдархоша чІоагІа хоатташи дика дІаэцаш да уж барзкъаш.

«ХІара балха денна — дикала Знак!» яхача деннатІа швейни производственни объединене яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг лаьккхай Мустафина Екатерина Александровна керте латтача шоллагІча цеха коллективо Межерицкий Иван Нефедовича кулгалдеча № 7 Новогрозненски цеха хІамаш тегарашен. Царех хІаране бархІ бетта заданел совгІа ара а хийца маьхала яьккхар 29 эзар сом мах бола продукци. Царел дукха тІеххьаюсаш яц Алексеев Анатолий Алексеевич керте латтача цхьоалагІча филиала коллектив. Цу кхаь коллективе цхьаккха участок, смена яц пачхахьалкхен план кхоачаш ца еши брак йолаш продукци кийчъеши. «ТІехьабусараш боацаш бе болх» яха ростовчаний девиз йизза чакхъяьккхай цар.

Объединенерча бІаьш болча болхлоша шерра яхь йоаржаяьй В. И. Ленин ваь 110 шу дузача денга пхи шера план кхоачашъяра. Царех вийтта болхлочо хІанзале иттагІча пятилетка задани толамца кхоачаши тІеххоачашия яьй. Царех ба цхьоалагІча филиалера подборщик Попович Евгений Александрович, хІамаш тега мотористка Гладышева Галина Петровна, шоллагІча цехера хІамаш тега мотористка Осипук Валентина Мироновна, кхоалагІча цехера хІамаш тегар Суворова Татьяна Васильевна, кхыбараш. Шоаш кийчъю продукци цар тІехдика мара ца хилийтарах ОТК болхлой тІахьожам боацаш къахьегаш ба уж. Пятилетка дийшера план хІаналехьа дикка тІеххоачаш а яь, тІадоагІача шера календарагІа къахьегаш ва объединенера 290 таргга болхло.

Б. КОСТОЕВ.

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

ХIАРАНЕГАРА ЦIЕНХАШТТА ХЬА А ДЕХАШ

Диъ шу мара дизадад Ленина орден лелаеча «Грознефть» производственни объединене автомобильни накъкъий управлени вIашагIъелла.

Укх деношка управлене коммунистий отчетно-хоржамий собрани хилар. Отчетни юкъагIа партийни организаце бьвча балхах доклад йир партбюро секретара Козлов Дмитрий Павловичо.

Йоккха яц управлене партийни организаци, 26 коммунисти КПСС членалла нин кандидати мара вац укказа. Докладчика а прениш къамаьлаш дахча коммунистаца а белгалдаккхар хьалхашка латта декхарнии пачхалкхен плани кхоачашъяра беррига болхлой оарцагIа а бовхаш партийни организаце дукха болх бьылга. Керттерча участкашти керте латташ бараш коммунисташ ба. Цар хадданза партийни влияни яьй шоай накъкъаш декхарий коллективашта производственни хьоктамаш тIа-тIа тоадара, шоаш хьокхам а телаш беррига болхлой оарцагIбаьхьаб В. И. Ленин вав 110 шу дузача Цен сийна хьрхи социалистически яхь шерагIа йоврикаяра. Цунга хьежжа да управлене коллективо доаха къахьегама толамиш а. ГIишлон - монтажни балхаш дара ворхI бетта план 109,7 процент кхоачашъяьй цо, иштта тIеххоачашъяьй бархI бетти задани а. Къахьегама овсарле лакхъяра план 1,1 процент тIеххоачашъяьй. ЗIамигчун а локкхагIчун а кхом бара гIеххьа къовсам лоаттабарах пачхалкхенна планал совгIа 42 эзар сома пайда баьб. Укх шера 21 скважинана тIедолаха керда накъкъаш дехкад нхьадараш тоадаьд, буровойшта гонахьара моттигаш тоаяьй. Деррига дехка тIонакъкъаш 180 эзар квадратни метр я. Капитальни ремонт яьй миллион гаргга квадратни метр йолча накъкъашта.

Социалистически яхье хьалха а латташ къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалъяьнна я коммунист Савицкий Виктор, КПСС членалла кандидат Галбураев Iийса керте латта участкай коллективаш, дела моваш кхухьача автомашиний водителаш, коммунисташ Алиев Мухьади, Дзгалев Виктор, асфальтировщик Дельмаев Валерий, слесарь Лавровский Павел. Уж ба яхье шоаш хьокхам а телаш, кхыбараш хьинаре къахьегара оарцагIбоахаш бараш, яхаш дувц докладчика.

Цхьабакъда, аьлар цо, Козлова, вай управлене къахьегамей производственнии дисциплина телхаеш моттигаш нийслу, агитационно-массови балха тIа кхоачамбоацараш нийслу. Цхьаболш коммунисташ дешиш бац, йолаш йолча торонех биэза пайда нийбац. Къахьегамей производственнии дисциплика телхаеш йола моттигаш совхкарчул шоаза кIезигагIа нийсъенаяла а. Шоай гIулакха машинаш лелаеш моттигаш нийсъенай, делаш болча коммунистий дисциплина осала я, дика лелац бригадешка агитатораша беш бола болх. Итогови занятеш йолчы эдив коммунисташ ни. Карнаев, Толстенев кийчбаланзь бьхкабар занатте, накъкъашта ремонт ечара технологи телхаеш а моттигаш нийсъенай. Иштта докладчика белгалдаьхар шоей коллектива балха тIа нийслуш дола кхыдола кхоачамбоацараш а.

Отчетни докладагIа йолча прениешка къамаьлаш дир нийе коммуниста. Асфальтировщика Дельмаев Валере аьлар: «Производственни хьокхамаш во дац вай, цхьабакъда, уж кхы а дикагIа хила йиш яр, нагахьа санна партбюрое тура торомаш гуча а яьха, царех пайда эцийтара дукхагIа йоалхо йоре».

Слесара ремонтника Дзгалева критика йир партбюрона технически Iалашо яра балха бовтIача беса тIахьокхам ца лоаттабарах. Из ца дарах ремонтникаш кастааста йоацаш бусар тIоагIеш сагоатен эшаш йола механизмаш, запасной оатхалаш, инструменташ. Управлене хIанз а тIехь вIашагIйоллаиза я кадрай общественни отдел. Цудухьа болхлой дIаюха бувлаш дукха хувцалу. Балхора дIабовлаш бараш уж хIана дIаболх хьанара царца къамаьл деш общественниех цхьаккха вац, балха хьаацаш барий документашка а хьежац. Цудухьа хувцалу болхлой, е кхычахьа балха дIа ца яцаш бараш мара вай долча балха а багIац, яхаш дувц кок. Дзгалева. Коммуниста кок. Карнаева цIенхаштта критика йир партбюрона коллективе беш бола кхетамо болх осала лелаярах, парте мугIарашка детIа ца ухаш хиларах. Парте мугIарашка хьаьца йиш йола башха-дика производственникаш дукха ба управлене. — аьлар цо. — Цхьабакъда, отчетни юкъагIа КПСС члений кандидатолла хьийцар ши саг мара вац.

Партбюро бьв болх собрание дакъа лоацараша мога йир, керда бюро хержир.

Т. АЛЕКСАНДРОВ.

ДИНЗА ДИСАР ДИЙЦАР

Шелковской района «Красный пахарь» яхача колхоза хьайбаш леладечарна атта хиланзар накхбьнна ворхI бутт. Ший торонага хьежжа болх бензар фермо, соахка яьккхачунца нийсйича укх шера кIезигагIа яр шура, ах шера шура йоккара план кхоачашъяьнзар.

Цудухьа хьайбаш лелаеча неха отчетно-хоржамий партийни собрание цIенхаштта теркам тIа а бохийташ дийцар ферме тIехьайисара бехьаш.

— Халахете а, ферма коллектива балха тIо дола кхоачамбоацараш гуча а доахаш еш критика яц. — аьнна белгалдаьккхар бежа Iуно Кальченко Михаил Марковича. — ЧIоагIа лоархIаме да ший ханнахьа моша доакъар хьайбашта хьатIаувоннага. Из вIаштIехьдоалаш дац тха. ТIехьадоах механизатораша доакъар хьатIакхахьара гIулакх, из лелаю транспорт. Доакъар ца таарга хьежжа кIезигду шура а. Из гIулакх вIаштIехьа ца хилар хьалха а дийцад партийни собрание. Бакъда, дувцарах хувцаденно хIама дац.

Доаркас Кальченко Александрас аьлар:

— Дукха до вай балкаца кхоачамбоацараш. ХIаьта вай, коммунисташ, уж лоаш а да. КIезига теркам тIаухийт хьалхалаттача доаркай, къахьегама ветераний опыт терра коллективе йоврхаяра. ХIаьта балха опыт йола нах ферме болаш ба. Кагирхой балха хьокхамаш дикагIа хургдар боккхагIчар гонаял хьийцача. ШерагIа йоаржое еза социалистически яхь а.

— Таханарча дено дIадехачоа мол луш бац вай бу болх, коммунисташа кхетама болх тоабе беза коллективе, хIаране бехктокхам айбе беза. ДикагIа пайда лургболча тайпара вIаштIехьъякхха еза социалистически яхь. — яхаш дийцар доаркас Нагуманова Гадинас.

Экономически дешар дерттIа вIаштIехьа ца даьккхара критика йир доаркас Лукманова Зинаидас. Иштта кхы дола а кхоачамбоацараш дийцар коммунисташа, уж дIадахара накъкъаш белгалдир.

Е. ФАРНИЕВА.

КЕРТТЕРЧА ЛОСТАМАГIА

СССР 50 шу дизара цIергIа Волгоградски сталепроволочноканатни заводе производства эффективности продукце дикали лакхъяра проблема толаме кхоачашъю. Предприяте изделеш — аьшкасарги канати дIаухийт мехка ерригача экономически районашка. Ерригa продукци арахец заказагIен потребителаша дIадехарашка хьежжаи.

Производства эффективность дикка лакхъеннай ЭВМ база тIа автоматизированни управлене система балха юкъейоаланьчул тIехьагIа. Электронно - вычислительни техника новкъостала 20.000 нарядаш-заказаш кхоачашде вIаштIехьданнад. ХIанз кийчо еш латт АСУП шоллагIа аргIа балха юкъейоалаира кертерча производства ерригача цехашта тIахьожам лоаттабе а заказаш хьаккхьачa дена управлене декхарий ерригa комплекс кхоачашъе а торо кургйолаш.

СУРТАШ ТIА: 1) сталепроволочноканатни цехера хьалха латта болхлой. Аьрдехьара вуттехьа — Кондратенко Маргарита, Киреева Зоя, Забрунова Людмила, Гафанова Софья, Миронова Александра; 2) заводе йоккхагIъярех йолча сталепроволочноканатни цехе хьаа юкъера грузоподъемность йолча мухь кхухьача автомобилий шинашта лаьрхIа металлически корд.

Э. КОТЛЯКОВА сурташ.
ТАСС фотохроника.

«1979 — 1980 шерашка гуйрийн-Iана замалахь халкъа боахами бата нахи доагорца, электрически йIовхалеи энергеца IалашбарахI» болча КПСС ЦК, СССР Министрий Совета соцама гIулакхана моп а луш, хьинаре къахьегаш ба укх шера «Грозэнерго» ТЭЦ-3 энергетикаш. ХIанз дукха балхаш ду цар керттерчен гIона йолчеи оборудованена ремонт еш, эргайоахаш тоаю технологи, тишъеннача оборудованена метта кердаяр уттаю, къаьнаяр тоаю. Уж балхаш деча къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалбаьнна ба электросварщик В. И. Федюшкин, слесараш М. А. Ильинов, А. М. Тимченко, кхыбараш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) оборудовани кийчъеш ба электросварщик В. Федюшкин, слесараш М. Ильинов, А. Тимченко.

В. ДЗИСЯКА сурт.

ТIЕХЬАБУСАРАШ БОАЦАШ БЕ БОЛХ

ЕРРИГА ТОРОНАШ ОАРЦАГIЪЯХА

Нохч-ГIалгIай республикерча заводашка, фабрикашка, промыслашка тIагIертта къовсам лоаттабу КПСС XXV съезда исторически решенеш толамца кхоачашъяра, иттагIча пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачашъяра.

Дукха ха йоацаш тIаийцача «Планировани тоаярен боахама механизмаца производства эффективности балха дикали лакхъяра воздействиярех» хьахьехьарча КПСС ЦК ан СССР Министрий Советен соцамо дегаш уреоттадаь бола индустре къахьегархой бIубенна ба бовхамий балха тIа керда, кхы а доккхагIа дола толамаш доахарг хилара.

ИттагIча пятилетка диъллагIча — хьинареча къахьегама шера бархI бутт чаккхбаьннаб. Производства эффективности балха дикали лакхъяра социалистически яхь тIа-тIа шерагIа йоаржаль къахьегача республикерча промышленни предприятей коллективаша ханал хьалха кхоачашъяьй бархI бетта производственни программа. Промышленни продукци маьхала яккхара план 101,6 процент кхоачашъяьй. Ерригa арахеца продукци дIаьэрхIача соахка бархI бетта кийчъьнчул 4,5 процент дегIеннай из. Къахьегама овсарле лакхъяра план 100,4 процент кхоачаш а яь, соахка укх хана хиначул 5 процент лакхъяьй из. Планал совгIа дахьача балха хьокхамаша торо хилийтар бархI бетта заданел совгIа 15,2 миллион сома маьха продукци маьхала якха.

Укх шера бархI бетта балха тIа эгара дикагIа хьокхамаш даьхад республикански моттигерчен доалахьарча промышленни предприятей коллективаша. Продукци маьхала яккхара пачхахьалкхен план 4,1 процент тIехкхоачашъяьй цар, соахка бархI бетта арахийцачул 9,6 процент тIаккхийттай продукци укх шера цу юкъа, хIаьта къахьегама овсарле укказа лакхъеннай 10,8 процент.

Августа а бархI бетта а производственни программаш толамца кхоачашъяьй Ачхой-Мартановски, Шалински, Назрановски, Гудермесски, Урус-Мартановски районашкарча промышленни предприятеша.

Масала, город Гудермесерча а районерча а промышленноста болхлоша продукци маьхала яккхара бархI бетта план 106 процент кхоачашъяьй, соахка бархI бетта арахийцачул 18 процент дукхагIа арахийцар продукци, хIаьта къахьегама овсарле 17 процент лакхъеннай.

Продукци маьхала яккхара бархI бетта план Ачхой-Мартановски районерча промышленни предприятеша 106 процент, Урус-Мартановски районерчар — 105, Шалински районерчар — 105, Назрановски районерчар — 104 процент кхоачашъяьй. Балха кхы мел долча хьокхамий заданеш а тIеххоачашъяьй.

Грознерча городской районашта вукъе эгара дикагIа хьокхамаш а доахаш бархI бетта производственни программа кхоачашъяьй Ленински Октябрьски районашкарча промышленни предприятеша.

Август бетта хьинарен пайда беши болх а бир, бархI бетта лакха производственни хьокхамаш а даьхар «Грозэнерго», Ленина орден лелаеча «Грознефть» производственни объединене предприятей, «Красный молот», «Электроприбор», «Трансмаш», «Пищемаш», ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» заводий, Грозненски ремонтно-механически завода, «Консервплодоовощ» объединене предприятей, республика кхачани яйгачей промышленноста министерствай дукхача предприятей коллективаша.

Дуккхача хьахзе латтача коллективаша хьинаре къахьегарах, производстве хьалхалаттараша шерра социалистически яхь йоаржарах промышленни продукце дукха тайпаш планал совгIа ара а хецаш, маьхала даьхар.

Укх шера январе-августе оттаяьча планал совгIа халкъа боахамга дIакхачийтад 44 эзар тонн мехкдаьтта, 69 миллион кубически метр газ, 238 тракторни прицеп, 51 эзар тIеханаьха дуцаду назата барзкъаш, 487 тонн дулх, 240 тонн маша даьттен гипарий даьттен, 144 тонн мерзача шурий продукци.

Дукхача промышленни предприятей коллективаша чIоагIа йоакхо еш гIулакх да бахача яьха хьашташ дикка кхоачашдара лакха дикал йола товараш шерраче ассортиментах арахеццара.

Республикерча промышленносто уж арахийцад бархI бетта 42 миллион сома маьха, уж хул планал 9 миллион сома маьха дукхагIа е оттаньча планал 28 процент дукхагIа.

Август бутт промышленни предприятешта шоаза халагIа хилар, хIана аьлча, хIара дайнахьа юртанца илас чуэцача, доакъар кийчдеча новкъостал деш хилар уж, юрта боахама эша техники транспорти лоаттайир цар.

ХIаьта а август бетта ерригача промышленни предприятеша толамца кхоачашйир производственни программа. ЧIоагIа дега тоам а хулаш белгалданехка дезаш да август бетта хьинаре къахьегарах «ТIехьабусараш боацаш бе болх» яхача дешазагIа къахьегаш бараша тIаийца декхараш толамца кхоачашдаьлга.

Цхьабакъда, хьалхарча бетташка цементни заводо осала болх барах тIадиса декхар тIера дIаданихка низ кхачанзар цун. Завода коллектива бархI бетта тIадисад пачхахьалкхен декхар. Даьхенна цо дIа ца луш йисай 508 эзар сома мах бола продукци. Товарни продукци маьхала яккхара плановн заданеш кхоачашъянзар «Калиновский» совхоза винпункта коллективо а.

Республикерча цхьайолча промышленни предприятей коллективаша продукци маьхала яккхара оттаь планаш кхоачашъеш яле а, производстве а продукци арахецара а хьокхамаш лохагIа хулийт, промышленни продукце керттера тайпаш оттаьча ассортиментагIа арахецара заданеш кхоачашъяц.

Масала, январе-августе товарни продукци арахецара пачхахьалкхен план кхоачашъяьяд яйс предприяте. Республикерча хIара йоцъалагIа яр хIанз иц аьнна йолча предприяте коллективо соахка бархI бетта арахийначул кIезигагIа арахец товарни продукце, из бахьен долаш оттаьча ассортиментах халкъа боахама дIа ца луш йисай дуккхача тайпаех йола чIоагIа лоархIамен эшаш йола продукци. Цу дакъе: минеральни хий, радиоприемникаш, ардакх, мебель, етта кирпишк, аьшкбетона конструкцеши оатхалаш, цемент, чухьнахьа дувхаду назата барзкъаш тийга аь изделеш.

Промышленни предприятешка хIанз а тIехьа дIадахаза да производства эффективноста Iаткъаш дола цIенхаштара кхоачамбоацараш. Ерригa республика хьалха латтача къахьегама овсарле лакхъяра план кхоачашъяле а, цу доархIамерча хьокхама план кхоачагIъаьяц 22 предприяте, цу хьокхама план кхоачаш ца ёш йола предприятеш геттара шортигa кIезиг а ду.

Соахка бархI бетта хиначул къахьегама овсарле лохагIа йола предприятеш кIезига яц укх шера республике. Царна юкъе я «Терек» яха Нохч-ГIалгIай мебельно хьун хIамаш ю производственни объединени, Сунженски Веденския мехлесхозаш, «Чеченингушводстрой» гIишлошъеча управлене Аргунски аьшкбетона изделей завод, цу управлене ремонтно-механически мастерской, Нохч-ГIалгIай гIишлошъеча управлене Грозненски аьшкбетона изделей завод, йий доакхка завод, минеральни хиш арахеца Серноводски завод, «Металлист» завод.

Къахьегама овсарле лакхъяра мела дегIаахар хьалхарча даькъе Iаткъаш да балха финансово-экономически хьокхамашта, дукхагIа хул дIадоалаш дар, лохагIа хул беш бола пайдех накоплениш.

Масала, «Грознефть» объединене товарни продукци арахецача 1979 шера январь-июль бетташка кходир 420 эзар сом, ацетонови завода коллективо 397 эзар сом, «Красный молот» заводо 27 эзар сом, Карабулакски химически реагентий завода коллективо 83 эзар сом. ХIаьта цхьайолча предприятеша цхьан сома маьха продукцега дIадодар дукхагIа а хулийташ, дукха эгиаш ду товарни продукци арахецача. Цементни заводе цхьан сома маьха продукци арахецача дIадохийташ дар планагIа лаьрхIачул 9 кепиг дукхагIа да, из бахьан долаш завода коллективана хинна зе 538 эзар сом да.

ХIанз а тIехьа лакха бац цхьайолча изделей технически боарами дикали. Цхьайолча предприятешка телхаю къахьегамей технологически дисциплина. БоагIача боарамагIа болх бац цхьайолча коллективаша. Уж гIуллакхаш нийсдалар бахьан долаш балха ха зехьа йоаю, планагIа йоагIача боарамагIа йола продукци ара ца хецаш юс, бутт а шу чаккхдоалача хана плани тIаяйна декхарши кхоачашдара корзагIбьина хьувз, арахецача продукцена вукъе брак нийслу.

Цхьабараштa хIанз а тIехьа довзаш дац стабильни перспективани, текущи а производственни а планаш оттаяран цирна балансированни яран дола керда лостамаш. Хадданза ерригa плановн заданеш кхоачашъе езача, цхьайолча коллективаша во могаьйча практикагIа къахьег, оттаьа кхоачаш ца еш квартал чаккхъдаргга е шу чаккхдаларга а йоахаш. Цу гIуллакхаша дукхагIйолча хана пятилетка заданеш кхоачаш ца яйташ цIенхаштта юкъагIйоахийт.

Министерствай, ведомствай, предприятей, советски, комсомольски, профсоюзни организацей лоархIамегIа дола декхараш да дIахо а шерагIа социалистически яхь а йоарждеш, «ТIехьабусараш боацаш бе болх» яха роргоачанйй болаш дикагIйола балха опыти шерра йоаржаелга, цуйца цхьана къахьегама овсарлен производства эффективности лакхъелга.

Къахьегамхой сийлен декхар да лакхача экономически хьокхамашцеи хьинарча къахьегамцеи пятилетка диъллагIча шерен бIарчача пятилеткан планаш ханал хьалха кхоачашъелга.

ВЕЖАРИЙ ГIОНЦА ДЕГIААХАР

Дукха ха йоацаш кератеха арабаьнначa «Планировани тоаярахи боахама механизмо производства эффективности балха дикали яйра ю воздействи тIоагIъярахи» болча КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советен соцам тIа къьагга хьахьонх халкъа боахама доал дара принципиальни керда, леррагIа йола нормаши методаши хьакхелаша социалистически строя низи цунах доахка дикадараши. Iилман планировани ленински принципаш, социалистически строях доахка дикадараш ларде а лувцаш, Коммунистически парте Iалашйир вай Даьхене сийлахь-йоккха революционни эргалонаш яран цуи низ геттара тIоагIбаран темпаш.

Социализм хьалъеча юкъа партенен къахьегамхоштен хьалхашка латта декхараш белгалдеш В. И. Ленина хьалхадаьхад: «Берригаш а юкъарча цхьан планагIа юкъарча лаьттан тIа, юкъарча фабрикашкеи заводашкеи юкъарча распорядкагIа болх беш хила беза».

В. И. Ленина хьехамаш ларде а лувцаш, ВКП(б) XV съездо вIаштIехьъяьккхар хьалхара пхе шера план оттаяра йола директиваш. Цу тIа къаьстта теркам тIабахийтабар эгара хьалхарча даькъе вай мехка «производства средствашк хьаеле» Iалашде дезаш хилара.

Хьалхарча пятилетка керттера декхараш моих технико-экономически даькъе тIехьабиса хилар дIаданихарах, ахаргарни бола из индустриальни а ба дIаоттабарах, халкъа боахама социалистически реконструкци яра эшаш йола мехка шей технически база хьярах, мехка обороноспособности кхычарах тийша цун хIама ца хилари чIоагIдарах латтар. Пхе шера плано къаьгта тьахьехкар пачхахьа замо СССР къамаш боахама а культура а дакъе тIехьадита хилар дIадаккхара тIеерзаь ленински къаман политика а. Плана тIа белгалдаьлар мехка юкъерча даннешка дIлача лакхагIча боарме къамин республикаши областаши боахамен культуран даькъе дегIаухилга Iалашделга.

ВКП(б) XVI-ча конференце чIоагIйир парте XV-ча съезда директиваш тIа белгалъьча тайпарен 1928—29 — 1932—33 шерашка индустриализаце лакхача темпай ларда тIа социалистически экономика ларда йоллялга Iалашеши йола хьалхара пхе шера план.

1929-ча шера апрель бетта III-ча краевой Советий съездо чIоагIйир Нохчийчене а ГIалгIайчене а промышленность дегIаахара лакха темпаш Iалашъеча белгалдеш йола КъилбаседаКавказски края халкъа боахам дегIабоалабара хьалха пхе шера план. Керттерча даькъе цу тIа теркам тIабохийтар керда гIишлош хьалъра.

Къахьегамхошта хулгалдела партийни организацеша хьинаре кхоачашдарах хьалхара пятилетка чаккхйоалача хана Нохчийченен ГIалгIайченен, керттерча даькъе, Iалашде карагIдаьлар мехкдаьттан машинаш-ечей промышленноста сарна, моттерча промышленноста а реконструкци елга.

Къахьегама овсарле лакхъяра чотах мехкдаьттен газн яккхара пхе шера плая кхоачашйир 1929—1930 шерашка. ХIаьта юхейиса хана Грознерча мехкдаьттахоша плана тIа белгалдаьчул 33,4 процент дукхагIа Даьхенна мехкдаьтта делар. Хьалхашка латта декхараш кхоачашдара гIишлошъераши мехкдаьтта чаккхдоахараши оарцагIбоахаш. Нохчийчен партийни организацеша вIаштIехьдаккхар мехкдаьтта чаккхдоаха промышленность эргайоакхилга. «Грознефть» пятилетка шерашка хьалйир 11 трубчатни 12 крекинген установка. Керда гIишлош хьальярахи реконструкци ярахи мехкдаьтта чаккхдоахилга 193 процент алсамдаьлар. Технически прогрессах пайда пIабаро торо елар «Грознефта» продукцена малхбузен европейски а американски а промышленноста продукцеца дикалах къувса.

Шерагара шерага лакхлуш хьабоагIар Советски Союза мехкдаьтта экспорте «Грознефта» бола лоархIам. Нагахьа санна 1927 — 1928 шерашка СССР мехкдаьтта чаккхдоахача промышленноста продукце экспортах «Грознефтага» 26,9 процент мара кхоачашхиннаеце, 1932 шера экспортера цун дакъа 50 процентага дIакхаьчар. Цо алсамдоахар мехкага кхоача валюта, промышленноста кхыдолча доакъошта эшаш йола оборудовани материалаши дукхагIа нйе йиш хилийтарца гIо дора мехка сихагIа индустриализаци яра.

Грозненски мехкдаьтта промышленность сихха дегIаахаро хьадора Нохч-ГIалгIайчене а КъилбаседаКавказа кхыйолча къамий областашка а экономически социальни вахаре берхате хувцамаш дара эшаш дола хьалаш. 1927 — 1928 шерашка денз пачхьалкхен бюджето дIателар планал совгIа даьккхача мехкдаьтта хIара пунктах 6,9 процент. Уж средствашк тIахьагIа КъилбаседаКавказа автономни областашта юкъе екъар, царех 20 процент Нохчий автономни области дохода дIа а язъеш. Цо дикка сихдора КъилбаседаКавказа автономни областаш экономически а культурно а дегIаахар.

Керда предприятеш эксплуатаце дIаяларахи къаьнарчара реконструкци ярахи 1928 — 1929 шерашка Нохчийчене 8057 эзар сома маьха хиина валови продукце боарам 1932 шера 33694 эзар сомага дIаккхьачар. Цу юкъа ГIалгIайчен моттигерча промышленноста валови продукция 2170,3 эзар сомагара 5322,5 эзар сомага дIаккхьачар. ДегIаахара темпашка даллача Нохчийчена ГIалгIайчени моттигера промышленность дикка хьалхаьнаар СССР а грозненски а мехкдаьтта промышленность дегIаахарал. Нагахьа санна пятилетка шерашка СССР-е валови продукци хегIаахар шоаза, хIаьта грозненски мехкдаьтта промышленносте 2,3-зза алсамдаьнадале, Нохчийчен моттигерча промышленноста боарам 4,2-зза дукхагIа хилар. ГIалгIайчен моттигерча промышленноста бар — 2,5-зза.

Хьалхарча пятилетка шерашка Нохчийченен ГIалгIайчене халкъа боахаме доккхий хувцамаш хилар. Юстара аграрни моттиг хинна Нохчий автономни область индустриально-аграрни а хинна дIаттар, хIаьта ГIалгIайче — аграрно-индустриальни.

Нохчашкахьа а ГIалгIашкахьа а социалистически индустриализаце даькъ толамаш айха дувлаленна дар СССР-е толамца социализм хьалъярца, Индустриализаци чаккхъяккхарах СССР-е хьайир социалистически экономика ларда. Нохчийченен ГIалгIайченен социалистически индустриализаци чаккхъяккхаро бакъйир СССР-е социализм хьалъяра юкъара декхараш къаман республикаш а областаш а экономически тIехьайиса хилар, цар Iалама а къаман а белгалонаш теркал а еш, дIадаккхара декхараш дувла дезаш хиларах латташ йола ленински принципаш.

Сихача темпашца дегIахар республика промышленность шоллагIчен кхоалагIчен пятилетка шерашка. ТIом хьалехьарча кхаь пятилетка шерашка промышленни производства даькъе доккхий толамаш даькар Нохч-ГIалгIайчено. 1913 шера хиначунга хьежача 11-зза дукхагIа хилар республико арахецаш хиннача валови продукце боарам 1940 шера. Кхы а лакхагIа айбелар из тIом чаккхбьиначул тIехьагIа. Парте лоIамагIа хьахилар керда отраслеш, предприятеш. 1946 — 1976 шерашка республике пайда ийдаб 4 миллиард совгIа сом долча фондех. Цу шерашка хьалъяьй бIаь совгIа промышленни предприяти.

Тахан дукхьал республике 130 предприяте хьаю 1,5 миллиард сом хилал мах бола продукци. Нохч-ГIалгIайче таханарча дийнахьа КъилбаседаКавказа йоккха промышленни район я. Цун индустрия белгала я еача промышленносто керттера моттиг дIалоацаш хиларца. Промышленноста юкъарча боарамe цун удельни боарам 80 процентал лакхагIа ба. ХIаьта республика халкъа боахаме промышленностага кхаь даькъах шиъ кхоач.

Республике хинна доккхий хувцамаш Коммунистически парте хьажъалеча политиках хьадаьнна беркат да, Ленински Коммунистически парти, цун Центральни Комитет хьалха йолча дерригача советски халкъаца цхьана Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша хьинаре къовсам лоаттабу КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъяра тIехьа.

«СССР халкъа боахам дегIабоалабара йолча хьалхарча пхе шера плана 50 шу дизарах» болча КПСС ЦК соцам тIа аьннад: «Пятилеткаша кхоачадир вай ерригача союзни автономни республикай экономически социальни дегIаахара боарам вIаши нийсбарга, уж боахама, халкъа образовани культуран даькъе юкъара айлартеш царна эаза тохарга. Новкъоста Л. И. Брежнева къаьгта ма аллара, вай пятилеткаш — экономика меттала даьккха къамий ленински доттагIал».

Г. ЕРИЩЕНКО,
«Знак Почета» орден лелаеча Нохч-ГIалгIай историе, социологеи филологеи Iилма-тохкама институте хьокхагIйола Iилман болхло, исторически Iилмай кандидат.

Асланбек Шериповн революционни ГIалгIайчеи

Шоашта могаш дир казаний а нохч-гIалгIай а контрреволюце 1918 шера февраль бетта г. Пятигорске хиннача Тийрка йисте дахача къамий II-ча съезда войнаьца вихалаш ца баьийта гIерташ. Цигача вака кийчвенна хинна гIалгIай нхо делегат вийра г. Владикавказе. Тийшача балхак нхераш нах Пятигорске бака рел҄ьза бацар. Дукха дIа-са къийстар. Халла вIашагIтахер барайтта сат. Нохчий делегаци хьекхаьча ца а яьина, гIалгIай бака арабаьлар. Кхы хьежа йиш яцар, съезде болх бу кхира совгIа ца яр.

Яхайтта шу даьнначул тIехьагIа съезде делегата Албогачиев Юсапа яздора:

«Поезд дIайолаеннчул тIехьагIа шоай мехкара хьакха воагIаш кхо говрбаьрий бIаргговайра... Царех цхьанна хьакха говр поезда уллув яьккар. Вагона ко а лаьца шийгара чемодан согахьа хьаккхессар цо. Чемодан вагона чу а кхесса со юха вийрзача — из сона уллув вагона готтача саьи чу латташ вар.

— Хьо малав, мича вода хьо! — аьина аз шийга хьаттача, цо доихха са а даьккна, сона жоп делар:

— Сабарделахь, цкъа са даиккийталахь сога, — аьина...

Со сиха вар, оаза нитта зала сецабеш бола викалаш дехие база ваневий хьогI ер, аьния цек вальпар со, бакъда цун нохчий меттала йист хилар сайна хезача со пергIата вальпар. Цо дувцачох из нохчаше съезде вайта викал волга хайра сона».

Ниттта вIашш байзар 1908 шера деиз парте член вола гIоревьнна гIалгIай революционер Албогачиев Юсапи, барайтта шу даьнна нохчий зIамига сат Шерипов Асланбини. Итт шу партийни стаж йола революционери цхьа шу хьалха реальни училища йистеьнхха зIамига сатн. Цу хана цхьаннена а дагадацар, хенага диллача кIаьнк волча А. Шериповага назал боккха низи революце къовсамхочуи таленти хургья аьина. ХIаьта из деьрига а тIехьагIа а ца деаллаш цу съезде гуча а даьлар.

ТIехьагIа «Революце трибуни» яхача ший статья тIа цох лаьца Албогачиев Юсапа яздора: «Цига (съезде — А. В.) барех цкъаннена а моттацар, хIаьтта мерий кIал мекх кьерце мера воацача зIамигача сагага назал боккха трибуна низ хургба аьния».

Советий Iаьдал кхайкадаьча цу II-ча съезда дакъа лоацаш хиннераша, белгалдоах Асланбека из толамца чакхъэлийтара даьр дукха долга. Царна юкъе эггара лоархIам болаш да Албогачиев Юсапа дувцар, хIана аьина из (эррига гIалгIай делегаци а санна) Шериповена гарга вар: ше ма дерра аьлча, гIалгIай фракцена юкъе воагIаш вар А. Шерипов.

А. Шерипова цу съезде хьалха даьча къамаьлех лаьца дувц Ю. Албогачиева: «Новкъост Ахриев ГIапур къамаьл даь вьннчул тIехьагIа къамаьл де юкъе веьннача Асланбека ше доча къамаьлаце эррига съезд а, толашагIа бола ораторааш а (Н. Буачидзе, Ю. Пашковский, К. Мамулов, Фельчиков, кхыбараш — А. В.) цецбаьха ца Iеш, тхона юкъера трибун вола новкъост Киров а цецаьиккхар. Эррига съездо а чIоагIа ладийгIар цунга. Цун хIара дош контрреволюцена чIоагIа тоха жIов яр».

Белгалдаккха доза, гIалгIай делегаци Шерипова сий деш а лоархIаш а хиннилга. Францезе кулгалхо хиннача, эррига делегацена юкъе из цIи мара лакхара образовани йолаш волча Ахриев ГIапура, хенага а революционни опытага а диллача массарел воккхагIа волча Албогачиев Юсапе, берригача гIалгIаша баькъехьа кхетадир Асланбек нохчий хьаьшташ санна, гIалгIай дераш а лорадe хийча волга. Цар цунна тIадиллар гIалгIай делегацена хьалхарe къамаьл денга.

ГIалгIай къаман дикагIа болча наьха цох бенна тешам тIехьагIа лаьгI ца баларал совгIа, чIоагIбалар. ГIалгIай къахьегамхоех доацар дувцаш боле нах гуча а болхаш, майрра къамаьл дир цо Грозне хиннача Тийрке йисте дахача къамий III-ча съезде а.

Революционни ГIалгIайчен моастагIашца, царна юкъе гIалгIашка бола контрреволюционераш а болаш, лира къовсам лоттабир Шерипов Асланбека. Из безам долаш кIгIалгIай делегатий къаман курал яйора, цо цхьа дош аьлча цIерала а хила а чу лелха кийча бар», яхаш язду Ю. Албогачиева.

Шоайла тIера, дукха безаш бар Шерипов Асланбеки Гарданое Тоархто-Хьажен. Асланбек Тоархто-Хьажинна юха цун воI а вийий воI хила а тоам болаш вар, хенага диллача. Сий дойна воккхача сага чIоагIа лоархIар къона революционер, наьха дика дар, во дар къаьгге дIагойте цунне кхондаь, наьха хьашташ кхоачашде оарцагIваьла кийча воландаь.

Т. Хь. Гарданова гIалгIай меттала даь къамаьл эрсий меттала а даьккха III-ча съезде дIаккхайкадеш вар А. Шерипов. Шен а аравеш, Советий Iаьдал хьаплаьцача хьаькъал долча воккхача сагаца ший тоссадена доттагIал чIоагIа деза долаш вар Шерипов.

Асланбека Тийрка йисте дахача къамий съездашка даь къамаьлаш чIоагIа лоархIам болаш дар нохчийчени-гIалгIайчени революционни низий цхьоагIо чIоагIъяра, революционни процесса хийсе постам балара. 1918 шера «Правда» яхача газето А. Шериповах лаьца яздора из «гIалгIайи нохчийк оргайизатор» ва яхаш.

«Асланбека дег чу дуьнаш доле къамаьл тоьам болаш да лоамарoех мел дуаца аьлдиташ дIадаккхара», — яхаш язду газето дIахо.

«Къилбаседа Кавказа кортамукъале яла еза» яхац «Горски правительство» тийша болх ба гIертача зама цуина дукъале Терски Халкъа Совета экстренни заседане А. Шерипова даьча къамаьла дакъа а доалладир парте центральни органо ший оагIонаш тIа.

Из къамаьл дукхача документашкен публикацешкен гIолла вайна шерра довзаньдаь цунах лаьца массехк дош мара аргдац вай укхаза.

«ГIалгIайи нохчийн фракце укх экстренни заседане Къилбаседа Кавказа кортамукъале ялерах дувцаш долча дешах шийна хетар аьнна йоазаш йолча резолюце тIа».

Из революци Терски облaсте хиннача революце мах баь варгвоаца документ да. Из яздаьр А. Шерипов ва. Резолюци хьалха нохчийн гIалгIайи фракцешен цул тIехьагIа Терски Халкъа Совета эррига фракцешен тIайийцар. Цун бокхха мел беш вар В. И. Ленин ше а. Терски Халкъа Совета эррига резолюцеца цхьана из документ сиха РСФСР Совнаркоме IодахийIтар. Россеа Къилбаседа Кавказ дIакъоастве гIертача цхьабокча лоамарой «никалоштe» новкъостал деш хиннача Турцеи Германеи паччахьалхенашка Советски правительства яхийтaмa протеста нотана ларде дижар из документ.

Тийрка тIе хиннача революце исторена кIезига фактaш йоазац Советски Iаьдала моастагIаша къамох дувца аьлдиташ доацараш бакъдоацилга Асланбека майрра гучадеьха. Ниттта хилар 1918 шера июнь бетта Терски станица событеш хиннача хана а. Царна берригa гIалгIай бехке а беш къамаьлаш дувцаш бар Советий Iаьдала моастагIий. Нохчий шейх Тайсумови цун веший воI Аскьабк юкъе а болаш гIалгIашта юкъарча провокатораша баь тийша болх бар из. Бехка бари цIи а яьккха А. Шерипова ше долча бесса наха дIадоэнийтар из гIулакх. Цо дIахьехар гIалгIай къаменга це эшаш, уж бехке боцаш из хиннилга.

Бакъдар майрре хьаллоацаш воландаь гIалгIай революционераша чIоагIа сий дора Асланбека. Дилла моттиг йоацаш, гIалгIай къаменга доккха во деча санна зелакийтар царна Асланбек вийнаа аьнна хезача. «Ше ГIалгIайче» яхача гIалгIай историе чуть хьалха арадеиннача газета цхьоалгIача номер тIа «Асланбек дагавохара» яхача редакционни статья тIа яздаьд: «Вай, лоамарой, массаза а кхетадеш хига деза мел чIоагIа эшаш сиг вар из вайна, массаза а чIоагIа халахеташ дагадоаллергда вайна цун вазара низь сел сика хайзр. Мел дукха хIама кергIдергдолеш вар сел ла дика интеллектуальни а нравственни а оамалаш йоацкаш хиние сиг...».

Асланбеха оаьча йоIага яздаьд: «Дунен тIе мел долча кIамал дунзагIа база сона нохчийи гIалгIайи, берригa лоамарой. Уж баьзан долаш аз дергдоацаш цхьанкха хIама даш. Мел хало сога кхаьча яле а, сайчар со ца вуте а аз из сей безам хувцергбац. Тешарма ала йиш я са: вожарашцара лоамарошцара са безам бохабергбола, царцера са уйла хувцергйола низ корабоагIергбац».

Асланбека чIоагIа безам бар: «Ше ма лагIча гIулакха вах массане а кхетадолга». Цунна дагалаьттар кхоачаш а хилар. Тийрке тIа революци котъалара цо даьр доэзийташ доций итташ, бIаьш болча революционераше, царна юкъе эггара хьалха гIалгIай революционераш а болаш, дувцар.

Тхьаь шин шу дала цхьа бутт эшаш кхелхав Шерипов Асланбек. Кхоатнаь шу даьннад цу хана дена, бакъда наь безаш хиина цун майра дог тахан а сердал толаш да.

А. ВАЦУЕВ,
Нохч-ГIалгIай истореи социологен институте Iилман белхло.

Доазол дехьара

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ МЕХКАШКАРА ХОАМАШ

ЧЕХОСЛОВАКИ: «ШКОДА» 40 ОТРАСЛЕНА ЛАЬРХIА ОБОРУДОВАНИ АРАХЕЦ

ЧССР-е йоккхагIъярех йолча дукха машиностроительни заводаши Iилма-тохкама а проектни а институташи шийна чуйоагIаш йолча «Шкода» яхача производственно - боахама объединене продукци дукхача мехкашка йоаш я «Шкода» экспортах кхо дакъа дича пи дакъа социалистически содружества мехкашка хоач, хIаьта цунах 65 процент гаргга яр Советски Союзага лоаттаю. «Шкода» арахец промышленноста шовзткъа отраслена лаьрхIа оборудовани: АЭС йола реактораш, электростанцешта йола низбола турбинаши генераторащ, металлургически заводашта прокатни станаш, троллейбусаш, электровозаш...

Вежарашка йолча паччахьалкхений предприятештеи объединенештеи юкъе, цу дакъе «Шкода» а йолаш, айхха интеграционни бувзамаш чIоагIденнад. Цу тайпара атомни энергетика дегIаноалаеча цхьана гIулакхаш леладир хьахьокхаш хIама да Ясловски Богуницашнарча АЭС В-1 440 эзар киловатт низ бола ттара хьалдара блок болх бе йолаялийтар. Укхаза болх беш я чехословаци а советски а оборудовани.

(АПН).

ВЬЕТНАМ: КЪАЬНАРЧА АГРОТЕХНИКЕРА КЕРДАДАР

Вьетнамера дуга кхаш — бIаь шерашка кхьметтел эзараш шерашка а хьалхьарча ирригационни сооружений Iалаьмате йоккха сеть я. Цу хьаьнча лаьтта шера кхоза ялат хьуакъаде йиш я. Укх шера 450 эзар гектар совгIа долча — соахкарчул 100 эзар гектар дукхагIа, — кхашка кердача методах хий диллдадар. Цун чулоацам сенах латт аьлча, из латт дуга ккачаш хиларга хьежжа хи боарам хувцалуш хиларах. Цу тайпарча участкашка 15—30 процент дукхагIа ялат деннад — цкъа чуэцаш хIара гектаро пхе тоннага кхоачаш. 1982 шера из метод юкъеболаергья дуга дIадийначча деррига лаьтташта.

(АПН).

МОНГОЛИ: «БОЛХЛОЧУН СПЕЦОВКА ТIАЮВХА» МАЛХ

Шера 2600—3400 сахьата сийрда хьек Монголе малх. Маьлха энергех тIехьтIехьагIа дукхагIа пайда эц производстве а боахаме я. Цу хьакъехьа цхьа масал — 65 градусага кхоачаш хий дIоахдеш йола гелеоустановка шин вариантах болх бе йиш йолаш вIашагIъелла я из — дIа-юха кхуьаши стационаре болх беши — хIаьта гаьнарча хьайбаш лелаеча участкашка ва Iушеи кхашнарча бригадаш станашен чIоагIа пайда а эц цунах. Среднегобийски аймакерча «Сумхух» яхача санаторе салоIача наха чIоагIа къердаш я «маьлха бани».

Толаме чакхъьаннай маьлха энергена теплицаш йоахьаръ яь эксперимент. Расчеташа хьахьокх цу тайпарча хIара теплица шера 800 тонн совгIа кIор кхобеш хилар. Монгольски Iилмахой дIахо шердеш ба шоай тохкамаш. Маьлха энергена «дIоахдеш» долча наха чуIеча цIенашта проекташ кийтъе болабеннаб уж.

(АПН).

КУБА: ЧКЪАЬРАШТА ЙОЛА «ДАЬГIЕНАШ»

Чкъаьрий промышленность — Куба экономике сихха дегIайоагIача отраслех цаI я. 1978 шера, масала, 200 эзар тонн совгIа продукци еннай цо — революци хилалехьа хинначул иттазза дукхагIа.

ХIана къаьстта чIоагIа тергам тIабохийт тезача хишка лeладеча чкъаьрашта. Кубе дукха да искусственни Iамарч — халкъа Iаьдал латтача шерашка массехк иттаза дукхагIа хиннад уж. Шера эррига хина дайха я хичура баьцаш дукха йолаш а дола уж боккъонца йола «даьгIенаш» хинна дIаьттад. Соахка укхаза лийцад 1,6 эзар тонн чкъаьрий, хIаьта 1985 шера дукхача хана лаьрхIача планагIа 20 эзар тонн уж даха лерхI. Нитта лаьрхIа да специализированни устрични фермаш вIашагIъйохкилга, водохранилищашка карп, сазан, хIаьта нитта тиляпи яха чкъаьрий чухеца а. Тиляпи из дукха боккха боаца, сиха кхела, замага диллача кардала эшашагIа боаца нерда а моттигашка сихха хIайомалуш бола чкъаьра ба.

(АПН).

ЮГОСЛАВИ: ЭРСИЙ МЕТТА ОЛИМПИАДА

Югославе хIара шера чакхъьоал эрсий метта школьни олимпиадаш. Лакхехьарча классашкарча дешархоша хьалхагIа яхьаш чакхъйоах шоай школашка. ДикагIбараш вIашагIкхет республикански краевойи яхьашка. Финале вIашагIъкхет СФРЮ хIара республикерен автономни краерен чIоагIагIа вола кхи сиг. Котьаьначов дола совгIат — Советски Союзе вайтар.

Чакхъьаьна иттазагIа олимпиада вIашгIехьаькхар Загреб — Хорвате Социалистически Республика столицеи, хIаьта нитта доазол арахьарча мехкашца доттагIали культурни бувзами лелабара йолча Югославерча советски обществай Союза цIерагIа дола Белградера советски культура цIаи.

— Тхо ираз долаш да укх шера Советски Союзе даха хиларах, — йоах Хорватерча эрсий мотт хьехача хьехархочо Милошевич Мирас. ВIаштIа шоллагIча шера цун дешархоша олимпиаде котало яьккхай. — Москве, Ленинграде, Киеве хилар тхо. Олимпиаде котало яккха этта дацар: эрсий метта грамматикеи лексикеи хайна ца Iеш дика ховш хила дезар литература, искусство, Iилма, техника, шун мехка спортана хараIдаьнараш...

ХIара шера дукхагIа безам тIабода олимпиадана, хIаьта цига даьца лоацараш кийчбара боарам а дикка лакхъбеннаб. ДукхагIча даькъе эрсий мотт Iомабеш вола хIара школьник Советски периодически кепайоазув дешаш ва. ЧIоагIа къердаш да береша «Iилмеи вахари», «Кагирхой техника», «Доазол арахьара эрсий мотт» яха журналаш.

Н. ВЕССОНОВА,
(АПН).

СЕЛЕКЦИОНЕРИЙ ЛАБОРАТОРЕ

МИНСК. «Огонек», «лошицкий», «темп», «белорусски хьалха хьайоаларш»... Цхьайтта сортагIа коартолаш кхевьй Белорусски Iилма-тохкама коартолаш селекцерийн сомаши баьнадарашн леладерий института селекцерIа, хIаьта уж шерра кхашка дIаювш а я. Цу сортех йола коартолаш дукха екъа вешества йоахк, чама дика я, лизарашта дукъал отталуш я, механизированни чуэца йиш йолаш я.

ХIана республика коартолий кхашка 90 процент ираш института селекце сортагIа коартолаш я. Мехка хьалхалаттача боахамана культураш лeлаяра технологех пайда а эш гектара тIара 250—300 центнер коартолаш чуэц. Института деррига тохкамаш практика юкъедоаладарах шера хьахулча экономически эффекта боарам 70 миллион сомага кхоач.

Белорусски НИИ кертера ярех а элитни коартолаш кхеяра балхашта концентрации яра вIашагIъеллача «Белсемкартофель» яхача Iилма-производствени объединене. Институте болх беш я коартолашта, сомен баьцадаррийн культурашта йола селекционни центр. Цо лоцам тел Белорусски, Литовски, Латвийски, Эстонски республикашкарча селекционши болха. Белорусски Iилмахой болх бовзаш ба доазол арахьа а.

ГДР коартолаш лелаерашца беркате цхьана гIулакхаш лeладарах СССР паччахьалкхен сортоиспытанена могаяй ГДР селекцерIа йола «ардетта» яха коартол, хIаьта «Огонека» ГДР районировани яьй.

СУРТА ТIА: Уадески района Котовске цIерагIча экспериментальни базе (аьрдехьара аьттехьа) — НИИ лабораторе заведующи юртбоахама Iилмай кандидат О. П. Пузанков, коартолафу лeладара йолча республикански треста директор С. Н. Попов, НИИ директор юртбоахама Iилмай кандидат Н. Д. Гончаров, базя воккхагIвола агроном А. Ф. Михадюк, НИИ директора Iилман балха вола заместитель юртбоахама Iилмай кандидат Н. В. Кононучко.

В. МЕЖЕВИЧА сурт.
ТАСС фотохроника.

БОЛГАРИ. Боккха а сакъердаме а болх бу Назанлыкерча розайн эфирни даьтта доаккхача культурайн Iилма - тохкама институте. Дукха ха йоацаш укхаза хьадаьд «Искра», «Светлой» яха розай керда шиь сорт. Даьтта дукхагIа доалаш хиларца белгалдоалаш да уж. Цо торо хулийтаргья плантаце хIара гектара тIара 45—80 процент дукхагIа хьувкъам чуоцийта. Института болхлоша хьадаьд «Наташа» аьнна эрсий цIи тилла дола розай керда декоративни сорт а.

Института коллективо айхха бувзам лелабу Советски Союзерча шоай коллегашца.

СУРТА ТIА: института цхьан лабораторе.

БТА—ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

Ший болх чакхбаьккхаб 3 сентабре дехи 7 сентабре кхачалца Гаване хиннача блокех дIа ца кхийттача мехкий паччахьалкхенашти правительствашти керте латтарий VI конференце. Цо хьахьекхар империализмана, колониализмана, расизмана, агрессена духьала лоаттабеча къовсаме дегIадоагIа мехкаш цхьоагIо йолаши кхотаденнеи хилар.

Ше хьахиннача хана дехи дIадахача 18 шере бокхсеи сий долаши никъ хьабенаб дIа ца кхетара боламо. КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева Гавански конференце председателага Фидель Кастрога датьийтача письмо тIа белгал ма даккхара блокех дIа ца кхетара болам хIана дунеи политикана влияни еш йола фактор хиннна дIаьттаб.

Ше хьахинначул тIехьагIа дIаяхача хана цIаккха а блокех дIа ца кхетарий болама хIаиз санна чIоагIа атакаш яьиц империализма нилаша, цун пекински агенташа, кхыча халхархоша. Конференци хилалехьа хьалхарча хана уж гIертар фунагIа даь а боламо чакхдаккха лерхIари цун декхараши харцахьа даха а цун мутIарашта юкъе цIур болла а.

Гаване хиннача форумо чIоагIто яхатехар уж гIулакхаш. Цига дакъа лоацаш хиннараша тIайийцача ТIехьарча деклораце тIа дIаязъь я Азерча, Африкерча, Латински Америкерча миллионаш болча наьха хьашташи кхоачашдара йолла дукхача проблемай дешале решенеш. Царна юкъе — массанахьа а дизза а гера дIададаккхара тIехьа, колониализми расизми, империалистически тIема базаши блокаши дIаяхара тIехьа, дунен халкъашта юкъерча торгово-экономически гIулакхий нийсхон систему вIашагIйолларан къонача паргIато яьиккхча паччахьалкхенашта воча оагIорахьа Iаткъаш йолча транснациональни монополеи низ дIабаккхарии тIехьа лоаттабу къовсам а.

Блокех дIа ца кхетара болам империализмана духьала ба из къам мукъадаккхаран халкъий цхьатарра бокъонаш хилийтаран тIехьа къовсам лоаттабеш. Дуне халкъаша юкъерча капиталага царна эксплуатаци елга дIадаккхар дIадехаш хилар бахьан долаш белгалдаьккхар конференце. Уж гIулакхаш мел доккхий да хьахьокх укх даьнеша. ДегIадоагIача мехкаша малхбузерча цунна мел ошачох 40 процент сом лоаттабу. 75 процент шекар, 36 процент дуга, 98 процент кофе, 62 процент хьу, 46 процент аьшка руда, 72 процент бокситаш, 92 процент никель, 90 процент ноача доагор.

Из деррига ниттта дале а, белгалдоах ТIехьарча декларацие тIа, цу мехкашкарча халкъашка моцал, къел, хроническа лазараш да. ХIара шера дукхагIа хул малхбузерча кредиторий царга доаха декхараш. ХIанз из декхар астрономически цифранка кхаьчад — 300 миллиард доллара.

Гавански конференце, блокех дIа ца кхийттача мехкий цхьоагIон солидарности антиимпериалистически ларда тIа чIоагI а еш, дикка доккха дакъа юкъедихьар машар, дунен халкъашта юкъера кхерамале бахьан долаш, экономически дегIоахари социальни прогрессаи тIехьа халкъаша лоаттабу къовсам чIоагIбара.

ОСВ-2 ГОНАХЬАРА КЪОВСАМ

ВIашагIкхийттача Штаташка чIоагIлуш боагIа стратегически тIалатара герза доазув оттадари хьакъехьарча (ОСВ-2) советско-американски договора ратификаци яра деша гонахьара къовсам. 5 сентабре цхьа бутт юкъебеначул тIехьагIа юха ший болх дIеболабьяб конгрессо. Цу дийнахьа ОСВ-2 яхача дешаге хьажа езаш хинна кьмча мехкашцарча гIулакхашта йола сенатски комисси этара хьаьхарча аргIагIа ратификаци яра договор кийчде дезаш яр.

Бакъда американски реакце чIоагIа низ юкъе беллар лерттIа из лоархIаме дош конгрессе дувцалга дохаде гIерташ. Из болх бе йолаялахьа хьалха «Американски консервативни союзан» «Низа позице тIара машара тIехьарча коалицен» кулгалхой пресс-конференци яьй. Цар дIаккхайкаьй ОСВ-2 яхача договора дукхьалара «Керда балха программа».

Сенатораша Iоткъам барен кепайоазон тIа доацар дувцаш йола кампани йоаржаярен наькъагIа договора духьалабарашта могар кхыча мехкашцарча гIулакхашта йолча сенатски комиссега дош дувцалга тIехьадаккхийта. ХIаьта из йолаелар цу гIулакхаца дувзадена хIама доацача Советски Союза политика хьакъехьара тайп-тайпара инсинуацеш юеца. Шаьккха а дувца доладир «Советски тIема кхерама» а «Советски тIема потенциал дукха хулаш латтара а» хьакъехьара дешаш.

Цу бIехача маневрай оагIув хьаллоацараш дика бовзаш ба. Уж ба гера Iоаделга чIоагIа хьаштдолаш, цунах шоашта доккха пайдаш доахаш бола тIема-промышленни комплексана доал дераш. ХIанзза кепа теха арадаьхача даннеша хьахьокх 1 октябре чакхдоалаш долча Пентагона финансови шера США тIема концернашка цIаккха ца хиннача тайпара дукха — 59,6 миллиард доллар занаваш дIаденна хилар. Уж да дIадахача финансови шера хиннарел 9,2 миллиард доллар дукхагIа.

МутIарера американцаш чIоагIа духьал ба милитаристийн реакционерийн гIулакхашта. Американски халкъа мандат къаьгга хоалуш я. Общественна хетачукга хьажара даьча хаттараша хьахьокхаш ма хилара, ОСВ-2 яхача договора ратификаци яран кхераме герз Iоаделга юхатохара шинна оагIон низаш дIахо оарцагIа дахарен США бахача нахах 60 процент гаргга бараш тIехьа хилар.

ВIашагIкхийттача Штатий эррига территори чулоацаш болча договора ратификаци яра тIехьарча шеррача боламе хьнаре дакъа лоацаш я итташ миллионаш американцаш шоай мутIарашка чулоацаш йола США 50 йоккха общественни организаци. Тхо кхоачашде гIертар, аьлар Нью-Йорке пресс-конференце «Американцаш ОСВ-2 тIехьаба» яхача коалице директора Н. Рамсей, халкъа хетар сенаторашка дIаккхачийтар да, ма-дарра аьлча: ОСВ-2 тха къаман кхерамзле а деррига дунен кхерамзле а чIоагIъеш йола теннаме договор да.

РЕАКЦЕ КОРТА АЙБАЬВ

ЧIоагIа чоалхане а кхохаденна а хьал эттад Иране. Август юкъе кхаьчача хана курдаш бахача провинцешка гIайттача правительственни бIуношен моттигашка бахача наьха отрядаштен юкъера довнаш моттигера автономи бахьан долаш курдаша лоаттабу къовсам IотоIабеш чакхдаьлар. Из бахьан долаш правительственни бIуноша тIемаца яь операци бахьан долаш цар практически дIалийцар малхбузехьарча Азербайджанеи Ирански Курдистанеи эррига городаш, цига бах курдех бола нах. ХIанз карабахкинза болча повстанций отрядаш хьудалуш йолча лоаман районашка ба тIом.

Тегерански радиос беча хоамах бIуноша дIалийнача городашка Курдски Демократически парте активисташ лувцаш чубехи. Плен боалабаьча повстанцашта сихха судаш ю. Тегерански газеташ тIа кепа детт Курдски Демократически парте члений бIарччача группашта таIазар дар хьахьокхаш дола ункара сурташ. Цунца цхьана цхьаболча ирански влиятельни нахен кепайоазон организацен доацар дувцаш хабараш дувц цу событеца «дакъа лоацаш» Советски Союз я яхаш. «Кейхан интернейшнл» яхача газето яздаьд кхьмттел «советски самолеташ бийсана Курдистана тIа гIолла лийнай, хIаьта повстанцашта герзи тIема кхоачами чу а кхессаб» яхаш. Советски Союзо хьадда а чIоагIа а харцду из хьадагалаьца дола доацар. Нийса уйлаш йолаши бакъдолчох тешаши болча берригача наха гуш да, цхьан оагIорахьара, курдски къамах болча нахан Централни ирански Iаьдалаштен юкъерча конфликта ларде латтараш шахеки хана дена юкъейиса къоастализа йола къаман проблемаш йолга. Иранерча кIеантача къамаша дIадех бIарччача Ирански паччахьалкхен доазонашка чурча автономе бокъонаш шоашта ялар.

ШоллагIча оагIорахьара, гуш да Иранерча реакце корта айбеш латталга. Ирана Халкъа парте ЦК, махна этта чоалхане хьал чоте а лоацаш дIаккхайкадаьд, кагахьа санна революце гIулакха мутIахьа долча низашта реакци соцае ца моге ирански революци тIехьашадахьа юхаерзаяр кхерам болга. Из кхайкарал ший хеннахьа даьд. ТIехьарча хана Иране чакхдаьхад дукхача наха хьаштдоача тайпара демократически хувцамаш дара тIехьа болча наьха группировкаш, организацеш, кепайоазон органаш тоIаеш дола гIулакхаш. Шовзткъа совгIа кепайоазон изданеш дIакъайлай. Царна юкъе да «Мардом» яха газет — Ирана Халкъа Парте орган.

Г. ШИШКИН.
(ТАСС).

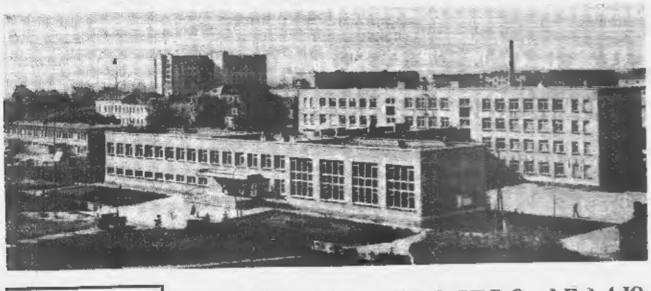

КОМСОМОЛО ШЕФСТВО ЛЕЛАЮ

СМОЛЕНСКИ ОБЛАСТЬ. ХӀара шера аьхка Гагарине — дуьнен эттара хьалхарча космонавта дай-мехка — болх бе ух союзан республикашкарен турпалаш йолча городашкарен студенчески гӀишлон отрядаш. Мехка комсомоле шефство лелаю города 1972 шера дена. Цу дукха йокхча йоацача хана кьаьнара эрсий город кьонъеннай, товсннай.

Ю. А. Гагарина цӀерагӀча Ерригсоюзни студенчески гӀишлон отряда бӀухой кулгашца хьинай «Восток» аха гостиница. Ленински комсомола цӀерагӀа юкъера школа, нача чуӀе цӀенон, детсадаш, городокаш. Доккха дакъа дьдад цар улицаш, мейдаш, сквераш тоаеча. Деррига а цу шерашка эксплуатаци оборудованенца монтаж ен цар дӀаеннай зӀамига а йоккха а 300 объект, карадерзадаьд 12 миллион сом ахча.

Укх шера студенташ хьалъеш хинна трубни заготовкай завод, педагогически училища, керда скверашта кархаш яххай.

СУРТАШ ТӀА: 1. Вреестки инженерно - гӀишлон института отряда бӀухо Прокавчик Владимир. 2. Города керда микрорайон, хьалхарча хинне студентешта хьалъеь Ленински комсомола цӀерагӀа юкъера школа.

В. УГЛИКА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДРАМАТУРГИЙ КОНКУРС

Республика культура министерства, йоазонхой Союза правлене, ВТО Нохч - ГӀалгӀай отделенеи ВЛКСМ обкомои дӀакхайкаьй В. И. Ленин вав 110, шуи Сийлахь-боккхача Дай-мехка тӀем тӀа советски халкъо Котало яьккха 35 шуи дизара хетаяь толашагӀйола драматургически произведени хьакхоллара йола республикански конкурс. Цунна юкъе дакъа лаца бокъо я профессиональни драматургий санна, самодеятельни авторий а.

Конкурсе дакъа лаца йоаххийтаю йоль произведенеш вай таханара вахар, В. И. Ленина сийлахь - доккха вахар а гӀулакхаш а, Советски пачхахьалкхе хьахилара этапаш, тӀема шерашка советски наха карагӀдийнна денале гӀулакхаш, советски бӀухой вахар хьахьокхаш хила еза. Жюре кьаьстта теркам тӀабохийтаргба тахапарча Нохч - ГӀалгӀайченах, цун дегӀаахарах а чӀоагӀьенна из дӀаоттарах а, цун турпалех — кьахьетама нахах дувнаш йолча произведенешта.

Конкурсе хьачуяла мегаргья эрсий, нохчий а гӀалгӀай а меттала язъяь пьесаш. Цхьабакъда уж цхьаннахьа а кепатехан оттаьй хила йиш йолаш яц.

Конкурсе дакъа лоаца дикагӀйола автораш белгалбара оттаьй укх тайпара премеш: хьалхара цаӀ — 1000 сом; шолагӀа цаӀ — 800 сом; кхоалагӀа цаӀ — 500 сом; хӀаьта ниттта поощрительни кхоъ.

ТолашагӀйола произведенеш республика театрашка оттаеlга могадергда.

Конкурс хургья 1979 шера август бетта денз 1980 шера февраль беттага кхаччалца.

КЪАЬНАЧА ЧӀОЖЕ ГУЧАДАЬДАННА КЕРДАДАР

Бикъьлар аьлча, тхоай университетера хьалхарча курсашка деша багӀа студенташ ЖӀайрахьарча чӀоже археологически практике бугаш шек вар со. ХӀара шера хӀана хилац аьнна хулар со ӀираяхиІ доагӀача атагӀа. Археологаш хила лерхӀаш болча лакхерча курсашкарча студенташца а аспиранташца а техкадр оаха уж моттигаш. Кхы фу нийслургда укхаза, аьнна хетар. Студенташ а бер республикерча лакха лоамаш долча моттигашка гӀо вай, яхаш. Цигахьа даха а хила мегар тхо Чахкиев Жабраила ер дешаш аьнна цепаре.

— Л. П. Семеновеи Е. И. Крупновеи уж моттигаш дикка техкалга баьда. ХӀаьта а деррига-м даь хила йиш яц цар. Соакха октябрь бетта Лаьжген ЖӀайрахьеи деррига а пхи ди мара дьккханзар вай. ДагадоагӀий шоана, цигача мел кораль сакъердаме хӀамаш!..

Тхьаь итт сиг а воолавеш вера со ЖӀайрахьа. Уж дӀанийсбеш хало с езанзар са. Соакха гурахьа со укхаза венача хана цу юртарча школа директора М. А. Точиева, истори хьехаш йолча Т. М. Тарасовас, ньопача хьехархочо З. Х. Амерхановас, школа завхозо А. Х. Ахриева шоашта мога гӀо-новкъостал дергда, аьннадар. Шоаш аьннар цар хӀана диза кхоачаш а дир.

Баркал царна. Цу тайпара нах ца хилча хала хургдар тхона болх бе.

Кердадар лаха безам болаш массава а вале, экспедице оттадаь закон да хьалхагӀа белгалъьнкхача моттигера болх дӀаболабе безаш. ХӀаьта оаха хьалхагӀа белгалдьиккхар Пхьмата гаьна довцаш дагӀа гувнаш. Х—ХIII бӀаьшеренашка баьхача гӀалгӀай доккхий кашмаш дир уж.

ЭгӀара а магӀара а оахкаш хьадоладелар тхо кашмий доазум къоастаде гӀерташ. Тхона хезадр укхаза вахача И. Мусиева а цун воӀо Руслана а кашмаш ког дӀа мел баьккхача да, яхаш.

Цар дийцар бакъ а хилар! Массехк бӀаь квадратни метр мара йоацача майда тӀа тиаьвнета дӀакхоачаш къаьнара, чура тӀойх хьалдетта кашмаш доахкар. Дукха хилац ниттта листа кашмаш доахка моттигаш. Цу йоккхача некропола доазонаш а къоастадир оаха. Ӏаьржа лаьтта долча шаьрача гувна тӀара дӀайолалле ма кхертӀой долче ор чу йоаллар. Кашмаш ор хьал а диаь вокх бьлам тӀа гӀолла урагӀо долалора. КӀезтагӀа дале а, 250—300 шу хьалха нах дӀабехка. цаӀи ахи эзар каш дар укхаза.

Эггара хьалха нах дӀабехка кашмаш белгала дӀ царна гонахьа гӀолла зӀьля ӀоакъазагӀа герга кхертӀойи дахкаьхиларва. Каца йоаллар кхьлсаг, мьӀо саг е бер да къоастале хала дац царна дӀаехнача хӀиматъю хьежача. Ниттта, къоастале йиш я саг къе е нӀьхий хинна. Хьожаргда вай Х бӀаьшеренерчо цхьан кашага. Массехк бӀаь герга кхера тӀа о теха йоккха зӀьля Ӏоакъа (йоахал — 2,3 м, шорал — 1,4 м, сомал — 6—8 см). Йоалл. Йоккхача хьлонца из Ӏоакъа оаха хьалькхача гучальлар кхерах яь гробница. Цу дӀаелла хиннер юкъера ха йола кхьлсаг яр. Цу хана мах болаш хинна хӀамаш дар каша, топвара наьегӀаш, дотуя дахкиха хоза чухьежа кизга, борзах даь пхьерсах доахкаду гӀоарт, Ӏоакъинга гизгаш, кхызараш. Кавказа лоаллаха ядача областашка хьальтарна уж тираллера а укхаза бахача наха шоаш хьалъйи уж. Цу хана лоамарошта юкъе айхха буьзаш хиннилга хьахьокх цу гӀулакхо.

Х бӀаьшеренс ваьналле ва-

ИСТОРЕ ОАГӀОНАШ

харе хиннача хувцамашта юкъ лургда идеологически дешаш техкача. Х—ХIII бӀаьшеренашка эггара хьалхь кераста ди хьайбаб инарпаша, вайнаха хӀираша, балкароша, къоардоша. Кераста ди боарыабеш хиннай Гуржий феодальни пачхахьалкхе. Керда ды хьатӀаэцача новкъостал деш хинаб лоамашка баьха бӀаьхий нах. Эс Ӏодолалучча агӀа элгацаш Тхьоа бӀаь-Ерда, Альбий-Ерда. ТӀаргимара гӀалаш а цу хана яь я. Кераста дьи кинашаш ЖӀайрахьарча чӀоже а хиния хилла деза.

ТхьоалагӀча шерашка профессора Л. П. Семенова дувцаш хеза дӀаьздаьд хӀанз Пхьимат уллача цхьан хана кераста дии храм даьттаьй. Йоазаш йола гуржий пачхахьа Тамара ихача хана хьаь. Из хоин бокъбеш дар жӀайрмхочо Х. Борови дахамаьа а. Шиъ беша кинаэ лаьтта моттит тхахьекхар цо. Цо дийцар шиъ дьна ма хаьрцачуз тӀехьагӀа дисаь кхертӀой бӀергадийна. хӀаьта дакъа-дакъа гӀалгӀаша исламан хьатӀанцаlехьи цинаэе бийттача гургала зов хезад, ахаш. Из деррига а дувцалуш дар лоамарой - вайнахьа а гуржий а исторически кхелаш чӀоагӀа хийнача монголо - татараш чубарккаьлехьа хьалха гӀалгӀаша кераста ди тӀаьнца хиларах хоьш долчуица.

Кераста ди хьатӀанйиача хьалхарча шерашка нах дӀабехка кашмаш дар оаха Пхьимата хьадийлараш. Из чӀоагӀа лоархӀаме дар. ХӀаьта уж кашмаш доацаш а тхо гӀаддуташ дукха хӀама корадир тхона укхаза.

ЖӀайрахьа, Элмс. Эбане, Духьаргишто, Харпе, Бейне, Фалхане, Мецхале, Морче, дукхача кхьча моттигашка хьанча тӀех дикача гӀалашка хьежар тхо. Кхерам тӀаьттача майрра духхьала лаьттача тӀема, нах чубаьхаш чинача чӀоагӀача гӀалех, маьлха кашмех, язычески святилищех лаьда дукха хӀама дӀалаздир оаха. Дукха дайзар тхона укхаза кердадар. хьалха оахаш ца лийнар.

ХӀанцалца Ӏилман литература тӀа дувцар лоаман ГӀалгӀайче йолча гӀалашка язычески символика наггахьа мара яц, яхаш. Из ниттта дац ала йиш йолаш да тхо тахан. Дукхьал Ӏарамхи чӀож йоалуча 50 гаргга цу тайпара знак кораьй тхона.

Маьлхарча кашмий лепашта ала штукатурка тӀа сага кулга бӀелгий лераш йолга хов дукха ха я. ХӀаьта массехк юртарча гӀалашка уж хьаьча мастерашта-гӀишлошта йола симметрични йола пӀелгий лераш эггара хьалха тхона мара гучаьннаяц.

Харпе кӀал уллача Дударнаькъан гӀалага кӀезига хьийжаб цӀийлаш Ӏилман. ХӀаьта и дуния гонахьа гӀолла даькха хинна ор хӀанзалца нийсалаш цар.

Аз дувцац кхертӀоех кӀинташ а деш нах дӀабийнча ЖӀайрахьара, Бейнера, Эбанера, Харпера кашмаш. Дувцилга йоацаш, Ӏилмана эшаш материалаш я Элмсеи ЖӀайрахьенпеи юкъе тхона кораьраш. Цар бораьи аьшиа кхьлхорчен заманахьа хинна памятникаш лоаман Нохч-ГӀалгӀайче корадоагӀархиларгах дог доахийт.

Деррига а, уллаш тхона бӀарга мел дайнар, кораьар дийца вирргвац. Бакъда, цхьаьккха а дувца безам ба са.

ЖӀайрахьарча школа хьехархочо Цицкиев Ибрахьима Эбан гӀалашка хьакхаш, аьнна хьехар дир тхо. Укхаза шиццахьа нах дӀабехка боахка керда кашмаш корадир. Цул тӀехьагӀа сагота мальхарча кашмашка хьажа дахар тхо. Укхаза керда хӀама корадоагӀаргда аьнна дагадацар тхона, хӀана аьлча профессора Л. П. Семенова дикка техка моттигаш яр уж.

Кашмашка хьожаш доахкача оаха айпра царех цаӀ массарел зӀамагӀа долга. ЗӀамига а тӀера воааш санна доацаш а дар из. ХьацӀенйир оаха из архитектурни феномен. Дувцилга дац тхо цо цецдахар! Цхьа чӀоагӀа сий деш вола саг дӀавеллача хьаяь зӀамига мавзолей яр из. Цу тайпара мавзолей лоам уллача нохчий мехка кораяь моттигаш яр, хӀаьта ГӀалгӀайчера цу тайпара цавзолей кораяьнияр. ХӀана гӀулакх хувцалуш дар. Цунна Ӏовзаенна кхыйола открыташ хила езаш я.

ЧӀоагӀа ха безам бар тха моллаш цига дӀаевелар. Бакъда, из атта гӀулакх дац. ХӀаьта а керта чура цхьа уйла дӀалалац: Эбан йоацача хана хиннача уназарча трагеде ца леш а виса, цун историе керда оагӀув хьайийлачча легендарни Циска кхелаша дувладенна дий-хьогӀ из памятник, аьнна хет. Хила йиш йолаш хӀама да из.

Денна тӀехье ди хувцалуш гӀатеlla болх бир оаха ЖӀайрахьенна гонахьа ядача моттигашка. Саррахьа студенташа хьоахаеш хезар сона Эса чӀож, цигача йокъаза гӀа йолча курсашкара студенташ - археологаш хиннилга ховра царна. Са сай а безам бар цигача кхача. Ийс шу дьаннадар со легендаехи исторехи йиза йолча ГӀалгӀайче ца хула. Цигачи а дагадоахнир корадир тхона. Нох лаьца къаьстта тӀехьагӀа дувцаргда вай.

В. ВИНОГРАДОВ,
Л. Н. Толстой цӀерагӀча Нохч-ГӀалгӀай пачхьалкхен университета профессор, исторически Ӏилмай доктор.

МОСКВА. ЧӀоагӀа новкъостал ду цамогаш бараш та СССР уназхIено лоарара Министерства берий кхелетарий гигиена Ӏилма-тохкама института бӀарга са юхаметтаоттадара оптико - физиологически методий Лаборатори.

Ӏилмахойи специалистийи коллективо боккха тохкамеи практически болх бу. ХӀаьта ниттта гаьнара хӀама гуш довцачеи гоама бӀаргаш долчеи берашта дарба ду. Укхаза шоаш кийчъяь опытаеи практикаеи бакъьяь бӀаргий лазарашта дарба дара методаш я. Из а операци ца еш гоама бӀаргаш тоадара методи бӀаргашта бола. Ӏоткъам лаьгӀбеш дола бифокальни сферопризматически бӀарга саьний новкъостална гаьнара хӀама ца гуш хилаpца къовсам лоаттабара методи. Лабораторе болхлоша кийчъяь, хьаю дӀаразлна бӀарга са юхаметтаоттадара новкъостал деш йола керда оптически прибораш, шоай коллегашта дӀахьех шоай опыт. Лабораторе ух Союза дукхача городашкара лораш, дарбан керда методаш Ӏомае.

СУРТА ТӀА: бӀаргаш леладу мышаш тоара новкъостал ду синоптофораш — прибораш йолча да зӀамига бераш.

В. КОШКЕВОИ сурт.
ТАСС фотохроника.

«Терек» — «Карпаты» — 1:0

Футбол

«Терека» тӀеххьарча вӀашагӀкхетарга Грознерча футбол езараша сатувса дукха ха яр. Из кхстадеш а да. ХӀана аьлча лидера дукхьала моллагӀйола команда ше ца кхоеш ловза гӀерт. Цудухьа 8-ча сентябре С. Орджоникидзе цӀерагӀча стадионе вай команда Львоверча «Карпаташца» долча ловзаро дукха нах вӀашагӀкхетаро юха а дегайоккхийтар «Терека» шин говзал лакха хиларца наха товм беш хинна йиъьяланза йола хаташ.

ВӀашагӀкхетар принципиальни хургхиларга дотаха йиш йолаш бар берригаш а. ХӀана аьлча лакхерча лиге ловза бокъо яккха цӀенхашта уйла йолаш бола тьаьпий а хӀаьта хьалхарча литера ӀокӀал ца балара шоай бола низ а денал а уразттаде дезача дӀакхьача фусамдай а алхха коталонга кхача гӀерташ мара ловза йиш йолаш бацар.

Цудухьа эггара хьалха хила йиш йолча цатоамех шоай наӀараи лоарара йоакхо а еш ловзар дӀадоладир командаша. Дале а, дукха ха ялалеталь хьаьший а шоаех оагӀув ӀӀовзаш болга гучадаьннa фусамдай майрагӀа дӀахьалхашка аха болабелар. Тренераша дахча хувцамех чӀоагӀденнача полузащитна мугӀарашкарча «Терека» футболисташа дика доал дора футбольни майда юкъерча даькъан. Майда цхьан оагӀон тӀара вокх оагӀон тӀа а йоахаш «Терека» хадданза ета «такаша тоьал дукха къахьегийтар хьаьший защитникашка а вратарага а. Каст-каста шоай штрафной майдагахьа 8—10 саг юхаоза аезаш хулар хьаьший.

Хьалхарча тайм тоьам биикка аьттув болаш моттигаш нийсъелар В. Якушкина, А. Яклича, кхычар. Цхьабакъда бургаш нийсса хьоше магазар царех цхьаннена а. Ниттта счет хьекъла цхьаккха команда карагӀ ца доалаш чакхьайлар хьалхара тайм.

Ловзара шолагӀа ахдакъа кхы а хьинарегӀа дӀадоладир фусамдаьша. Шаькха ца соташ тӀагӀертар уж «Карпатай» наӀарашта. 55-ча минуте геттара говза бургаш наӀарашка хьожаю В. Якушкина метта ловза араваьнача Т. Велидова. Дале а, кадай тоссавенначa хьаьший кратара Швойнииге голах кӀалхарйоах ше лораю наӀараш. Цул тӀехьагӀа бархӀ минут лалехьа хьаьший защитникаца В. Терешин гӀожа вожаварах матча судахочо А. Кадетова (Москва) «Карпатый» наӀарашка пенальти хьожаю. А. Синько цу пенальтех гол чу ца тохаро а лаьгӀданзар «Терека» хьенар. Штангах кхет Р. Зайдинова гаьнара теха бургаш.

Дале а ловзара 71-ча минуте Б. Чирвас гол чу а тохаш хьалхаьнлар «Терек». Из счет хувца ца луш чаккхдаьлар геттара сакъердаме хинна из ловзар. Белгалдаккха доагӀа, шиъ аргӀагӀа «Карпатай» защитника Ш. Суслопарова а «Терека» наӀарашка хьожаьча пенальтех гол чу ца техалга. Цу хабача къовсаме яьккхача коталоно турнирни таблицерча кхерамеча моттига кӀезиг-дукха гаьна яьккхар «Терек». ХӀана из 17-ча моттиге я.

С. ПАРЧИЕВ.

Цу дийнахьа хьалхарча лиге хинна кхьдоза вӀашагӀкхетараш ниттта чакхдаьнаа:

«Спартак» (Нальчик) — СКА — 4:2, «Кубань» — «Нистру» — 2:0, «Спартак» (Орджоникидзе) — «Спартак» (Ивано-Франковск) — 3:0, «Памир» — «Шинник» — 0:1, «Алга» — «Факел» — 1:3, «Колхозчи» — «Жальгирис» — 2:2, «Торпедо» — «Динамо» — 0:0, «Металлург» — «Звезда» — 2:1, «Днепр» — «Уралмаш» — 2:1, «Металлист» — «Трактор» — 2:0, «Таврия» — «Кузбасс» — 1:0.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ПАССАЖИРИЙ ТЕРКАМГА!

1979 шера 1 октябре денз 1980 шера 31 мае кхаччалца Граждански авиаце чурча фегарча наькъашка гӀолла дӀа-кха кхуьлара льготни тарифаш оттаю:

— дуьнен хьалхарча, граждански, Дай-мехка тӀемий инвалидашта а нарца нийсбеча наха а: хӀаьта ниттта цхьоалагӀча группа уж инвалидаш йица болхача наха а;

— 15—17 шу мара далаза болча путевкаегӀа санаторешка дӀаболхачеи юхабоагӀачеи кхуьш боагӀараннта, 1964 шера 30 декабрерча СССР Министрий Совета соцаита хьежжа.

1979 шера 1 октябре денз 1980 шера 25 апреле кхаччалца льготий бокъо йолча вокх беррига наха.

Хатта хӀама долаш волчо 2-75-48 телефон тоха аэрофлота городской агентствага. Аэрофлота агентство Полежаева улицагӀа 9/32 я.

Аэрофлота кассашка:
Трансагентства ул. Ленина 74/100;
гор. Назрань автостанци;
гор. Гудермес предварительни кассаш;
гор. Малгобек автостанци;
ст. Орджоникидзевская гостиница;
ст. Наурская аэропорт;
ст. Надтеречная аэропорт.

ТЕЛЕВИДЕНИ

11 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Ӏуйранара гимнастика.
9.05 — Ф. М. Достоевский. СССР Пачхахьалкхен академически Ӏаьмигача театра «КӀезигбаьраши сийдоалльраши» аха фильм-спектакль. Ристельча — кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — «Юртара баьхи денош». Кинопрограмма.
15.35 — «Людвиг ван Бетховен». Передача дӀахьу пианиста М. Кончаловски.
16.20 — «Эрсий кьамаьл».
16.50 — Узбекистана искусства мастерий концерт.
18.00 — «Ӏнаман вахар».
18.30 — «Стихаш — бераштa».
18.45 — «Тахан дуьнен тӀа».
19.00 — Боккама механизм эргашкха товар. «Кьамаьлаш ду хамоталаш».
19.15 — «Руде право» яхача газета приз яккхара хоккеих йола дуьнен халкъашта юкъера турнир. СССР вӀашагӀтеха команда—Швеце вӀашагӀтеха команда. Чехословакера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Кьаьнара танго» аха телевизионни эшарий фильм. Ристельча — «Тахан дуьнен тӀа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачий программа.
8.10 — «Дай-нохчой шоана».
8.40 — Географи. 5-гӀа класс. Географически керда моттигаш хьаьлара исторешта.
9.10 — А. Прокофьева поэзи.
10.10 — Французски мотт.
10.40 — Физика. 8-гӀа класс. Физика а техника а.
11.10 — Л. Н. Толстой хьакхьа В. И. Ленин.
12.10 — Студенташта - заочникашта. Лакхера математика. 3-гӀа курс.
13.25 — Бернард Шоу. Хьалхара передача.
14.45 — Зараи — лора. Хоьлгаламмана дарба дара системе кхьахьегама коллективна доарахӀам.
15.45 — Монументальни пропаганда Ленински плаи. ШолагӀа передача.
16.15 — Л. Н. Островский. «Гроза». Зараи — хьехархочуиин.
17.00 — Советска пачхахьалкхен хьадаш а бокъонаш а. 8-гӀа класс. Бокъонаш а мераль а.
17.30 — Истори. 5-гӀа класс. Искусства а динах тешар а хьахилар.
18.05 — «Нохч-ГӀалгӀайчу гӀолла». Информационни программа (эрсий а гӀалгӀай а меттала).
18.25 — Дуьнен халкъашта юкъера обозрени (гӀалгӀай меттала).
18.40 — «Царна гӀо хаьа Ленина» аха документальни фильм.
19.00 — «Нийсархо» (нохчий меттала).
19.30 — ШолагӀа Дуьнен тӀом болабенна 40 шу дизарга. «ТӀемашта мала бехке ва». Передача дӀахьу политически обозревателя А. Каверзнев.
20.00 — «Бийса дикаьнза хийла шун, бераш».
20.15 — Юхадьхиннача заман искусство. Италия. 14-гӀа бӀаь шу. Архитектура, скульптура, сурташ.
20.55 — Н. Паганини. Концерт.
21.35 — «Руде право» яхача газета приз яккхара хоккеих йола дуьнен халкъашта юкъера турнир. Чехословаке — вӀашагӀтеха команда — Канада вӀашагӀтеха команда. Чехословакера передача.

12 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.40 — Ӏуйранара гимнастика.
9.05 — Мультфильмий программа.
9.35 — ДотагӀлеи концерт. Болгарен СССР-ен берий коллективаш.
10.35 — «Кинопанъбара клуб». Чаккхьалча — кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — Социалистически мехкий телевизионни документальни фильмий программа.
15.40 — «Звездочет». Телевизионни журнал.
16.25 — Молдавен, Белоруссен, Грузен вокально - инструментальни ансамблей концерташ.
16.40 — «Океан» (Дальтелефильм). — Еррига союзни телевизионни фильмий город Владивостоке хиннача фестивале приз яьккха фильм. «Вай Советски вахара сурт—сибат».
17.10 — «Шоаш бола моттиг хьахила, турманхаш».
17.40 — Эфиопе революци яьнна 5 шу дизарга «Эфиопе автограф» аха телевизионни документальни фильм.
18.30 — «Сакъердаме мотнаш».
18.45 — «Тахан дуьнен тӀа».
19.00 — «Алкоголизм. Лора беседа».
19.30 — Футболах йола Европа чемпионат. Греце сборне СССР-а сборне командаш. Грецера передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Аннараша вахаре гӀолла». Кьоначa иллиалархой Еррига союзни телевизионни конкурс. «Перерыв» — «Тахан дуьнен тӀа» аха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачий программа.
9.10 — Шахматин школа. Ненза шахматаш. Хьалхара передача.
9.40 — Истори. 4 класс. Къаьнарча Киеве.
9.10 — Профтехучилище дешархошта. Юкъара биологи. Эволюци дегӀаккхула низ.
10.10 — Немций мотт.
10.40 — Аашараш. 3 класс. Хальха оркестра инструменташ.
11.00 — «Техника гӀулакх». Хьалхара передача.
11.30 — «Гобелен». Ӏилма — популярни фильм.
12.00 — Студенташта - заочникашта. Физика. 3 курс. Мишта хьахиний квантови механика.
13.15 — Бернард Шоу. ШолагӀа передача.
15.05 — Бокъонех йола беседа. СССР-а Конституци — советски пачхахьалкхен кертера закон.
15.35 — Монументальни пропаганда Ленински плаи. КхоалагӀа передача. Зараи — хьехархочо.
16.05 — Хьехархочоа — музыки урок. КхоалагӀа передача.
17.05 — Истори. 4 класс.
17.30 — Обществоведени. 10 класс. «Материн хьакъаьлка».
18.05 — «Нохч - ГӀалгӀайчу гӀолла». Информационни программа (эрсий нохчийн меттала).
18.25 — Босбоал телевидени. Литературни вӀашагӀкхетар (нохчий меттала).
18.55 — «Из эттара хьалхара яр». Телеочерк.
19.10 — «Месечник чакхааьнна. Лоакхар Ӏаламлар дӀаха хьоша». Юртбоахама обозрени.
19.25 — Фильм.
19.30 — Парторганизацешкара отчеташ хоржамаш. «Дош ду...».
20.00 — «Бийса дикаьнза хийла шун, бераш».

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

1980 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ЯЗЛЕ

Газета язлу букама ерригача отделенешка а промышленноста предприятешкарча, транспорта, гӀишлошъеча организацешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учреждешкарча, общественни организацешкарча кепайкозув доаржадеча общественни уполномоченнешка а гӀолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сом и 12 кепиг; ях бетта — 1 сом и 56 кепиг.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

Хоттам

Тахан республике гӀоллен Грознен хувцалуш моркхаш а йолаш. Йоачан а йоацаш. малхбузехьара секунде 2—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 18—23, Грозне 21—23 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана моркхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка догӀа а делхаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 10 — 15, дийнахьа — 17—22 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместителна — 9-24-03; бехктохкама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен ерен, шоаттен деношка

СФ02383. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 5377.